

EXAMENSARBETE

FRÅN ANARKI TILL DEMOKRATI

Vägen mot politisk stabilitet i Afghanistan

SIMON MATTI

STATSVETENSKAP C

Samhällsvetenskapliga och ekonomiska utbildningar

STATSVETARPROGRAMMET • C-NIVÅ

Institutionen för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap

Avdelningen för Statsvetenskap - Historia - Geografi

Vetenskaplig handledare: Carina Lundmark

SAMMANFATTNING

Under slutet av november 2001 samlades, på Förenta Nationernas initiativ, flera betydande afghanska grupperingar i Bonn i Tyskland med syfte att dra upp riktlinjer för Afghanistans framtid. På dagordningen stod framförallt inrättandet av en ny demokratisk regering, vilken också skulle vara väl förankrad hos det afghanska folket och representativ för de många intressena. Kabul sågs som ett steg på vägen mot politisk stabilitet i det av krig i landet. Det påföljande inrättandet av en interimregering i huvudstaden härjade landet. Denna uppsats syftar till att utreda om förutsättningarna i landet tillåter införandet av det tänkta demokratiska styret eller om premisserna istället torde innebära att ett annat styrelseskick bättre passar landet samt vilket styrelseskick detta då kunde tänkas vara. Detta är intressant eftersom de rätta förutsättningarna inom landet måste finnas om resultatet av ett demokratiskt styre ska bli acceptabelt. Införande av demokrati i Afghanistan kan, om premisserna inte är de rätta, istället för fred och stabilitet innebära en fortsättning på inbördeskriget i likhet med händelserna under 1992. Fyra frågeställningar används för att leda fram till uppsatsens slutsatser: (1) Hur bör den afghanska statens tillstånd beskrivas och definieras? (2) Hur bör en demokrati i ett land, splittrat mellan rivaliserande religiösa och etniska intressen, utformas för att politisk stabilitet ska infinna sig? (3) Vilka förutsättningar krävs för att ett land, med gott resultat, ska kunna införa ett demokratiskt styre enligt ovan och (4) finns det i Afghanistan dessa förutsättningar? Uppsatsens tonvikt ligger på de två senare frågeställningarna.

För att besvara frågorna och strukturera lösningen på Afghanistans problem bygger uppsatsen en teoretisk modell, grundad på tre politiska teorier. *Thomas Hobbes* naturtillstånd används för att karaktärisera Afghanistans situation som ett tillstånd av anarki, där fred och den egna överlevnaden är människans primära mål. I en sådan situation är sammanslutandet under en stark, absolut och beskyddande centralmakt det enda sättet för människorna att komma ifrån den rådande anarkin. *Rawls* adresserar problemet med demokratiska samhällen där befolkningen är splittrad av olika, religiösa och ideologiska, uppfattningar om utformningen av staten, något som verkar destabiliserande på alla demokratiska samhällen. Lösningen blir ett allmänt accepterat, en överlappande konsensus, rörande vissa specifika politiska rättvisepprinciper som sedan kan ligga till grund för de demokratiska institutionernas struktur. *Lijpharts* problem är också det relaterat till pluralitet och multietnicitet. Dessa karaktärsdrag innebär att en demokratisk stat, för att bestå, måste ordnas på ett sätt som motverkar risken för ett majoritetsförtryck och ett påföljande sönderfall i inbördeskrig. *Lijpharts* consociational

democracy visar hur minoriteternas preferenser tillgodoses genom ett samarbete mellan landets politiska elit i en grand coalition, samtidigt som landets alla olika grupperingar ges hög frekvens av självstyre. Denna teori sammanfaller relativt väl med de demokratiseringsförsök som nu görs i Afghanistan.

Uppsatsens empiriska del visar att Afghanistan genom historien varit drabbad av instabilitet och konflikter, mycket på grund av den rivalitet som präglar förhållandet mellan de många etniska grupperna, klanerna och stammarna som utgör den afghanska befolkningen. Under de senaste tio årens konflikt har befolkningen splittrats än mer och utgör nu ett komplicerat mönster av etniska, religiösa, ideologiska, geografiska och ekonomiska uppdelningar. En demokratisk lösning för landet måste därför med nödvändighet ta pluralitetsproblemet i beaktande, något som Rawls respektive Lijphart också gör. Vidare framgår det klart att den nuvarande situationen i Afghanistan, utan en allmänt accepterad regering med kontroll över landet, mycket väl samstämmer med det hobbesianska naturtillståndet av anarki.

Uppsatsens slutsatser blir att varken den rawlsianska eller den lijphartianska demokratiska lösningen bör användas på dagens Afghanistan, eftersom förutsättningarna i landet inte är de rätta. Situationen i landet riskerar därmed att återigen förvärras då ett nytt inbördeskrig mycket väl kan utbryta, detta hände exempelvis under 1992, då FN:s fredsplan misslyckades. Uppsatsen föreslår istället en period under starkt centraliserat styre á la Hobbes, då ett afghanskt samhälle återigen kan byggas upp och förutsättningarna för demokrati därefter växa fram. Under talibanregimen hade ett steg på denna väg tagits, men i och med den amerikanska inblandningen i konflikten försattes Afghanistan återigen tillbaka på ruta ett då laglöshet och osäkerhet återigen blev ett faktum. Trots detta är USA den största förespråkaren för ett snabbt införande av demokrati i landet, utan hänsyn till de ogynnsamma förutsättningarna.

INNEHÅLL

1. INLEDNING	4
2. EN ANARKISTISK UTGÅNGSPUNKT	8
2.1 Människan, naturtillståndet och naturlagarna	8
2.2 Rättvisan	10
2.3 Skapandet av staten	10
2.4 Om Leviathan	11
3. POLITISK STABILITET I PLURALISTISKA SAMHÄLLEN	13
3.1 Pluralitetsproblemet enligt Rawls	13
3.2 Justice as Fairness	15
3.3 Överlappande konsensus	16
3.4 Lijpharts samarbetsdemokrati	17
3.5 Consociational democracy	18
4. EN TEORETISK MODELL	23
5. AFGHANISTANS SITUATION SOM ETT TILLSTÅND AV ANARKI	25
6. PLURALITETSPROBLEMET I AFGHANISTAN	30
6.1 Multietnicitet och religiös komplexitet	30
6.2 Oförenliga ideologier	33
6.3 Splittring och samarbete	34
7. MOT EN AFGHANSK SAMARBETESDEMOKRATI	36
8. AVSLUTNING – AFGHANISTANS POLITISKA FRAMTID	39

KÄLLOR OCH LITTERATUR

1. INTRODUKTION – SITUATIONEN I AFGHANISTAN

Trots att konflikten i Afghanistan pågått under drygt två decennier, har förvånansvärt lite uppmärksamhet givits åt den. Det senaste årets händelser, med terrorattackerna i USA den 11 september öppnade dock återigen världens ögon för händelserna i Afghanistan. Denna uppsats syftar emellertid inte så mycket till att beskriva och förklara landets blodiga historia i detalj utan koncentrerar sig mer på att blicka in i dess politiska framtid. För att göra detta är det likafullt absolut nödvändigt att förstå de historiska omständigheterna som format landet under 23 års krig.

År 1979 rullade den sovjetiska armén in i Afghanistan och påbörjade vad som skulle komma att bli en drygt tio år lång ockupation. Under denna tid slogs det tidigare relativt välmående landet fullständigt sönder. Infrastrukturen totalförstördes och de få vägar som fortfarande fungerade efter åtskilliga bombräder minerades och gjordes därmed ofarbara. Bland annat förstördes de, i det torra Afghanistan, fullständigt nödvändiga konstbevattningssystemen vilket kraftigt reducerade livsmedelsproduktionen i landet och bidrog till en omfattande svält (Internet 1). Sovjetunionen lyckades emellertid aldrig få kontroll över hela landet. Den afghanska motståndsrörelsen Mujaheddin kunde, tack vare ett omfattande militärt och ekonomiskt bistånd från bland annat USA, effektivt bekämpa ockupationsmakten, vilket i februari 1989 bidrog till det sönderfallande Sovjetunionens uttåg ur Afghanistan. Trots detta infann sig aldrig freden i landet. Nästan omedelbart efter den sovjetstödda Kabulregimens fall utbröt strider mellan olika fraktioner av den tidigare enade motståndsrörelsen och för den afghanska befolkningen förvärrades situationen än mer. I och med den fundamentalistiska talibanmilisens intåg på den afghanska arenan under 1994 såg många afghaner en möjlighet till fred och återuppbyggnad av landet, talibanerna togs därför emot med öppna armar av såväl afghaner som de många utländska intressena i landet (Rashid 2002: 210; Rashid 2000: 244ff).

Talibanregimen intog Kabul 1996, men dess möjlighet till att skapa fred och stabilitet visade sig snart vara klart överskattad. Ett kraftigt religiöst och etniskt förtryck, med införandet av såväl en hård sharialagstiftning som återtagandet av uråldriga stamtraditioner, gjorde det folkliga stödet bräckligt i synnerhet bland den dryga hälften av afghanerna som inte tillhör den pashtunska folkgruppen. Kriget i Afghanistan fortgick alltså, men de inbördes splittrade anti-talibanska miliserna skördade inga större framgångar och 1998 kontrollerades omkring 90 % av landets yta av talibanregimen (*Tempus* 46/99: 17), men fred var trots detta inte i sikte

och befolkningens lidande fortsatte. Förenta Nationernas speciella sändebud i Afghanistan, Lakhdar Brahimi, kallade i ett uttalande landet för ”en icke-fungerande stat som ser ut som ett infekterat sår” (Rashid 2000: 282).

Under hösten 2001 inleddes en omfattande, amerikansk militäroperation i Afghanistan som svar på talibanregimens vägran att lämna ut terrorister misstänkta för inblandning i attentaten i New York den 11 september. Talibanregimen skulle därför störtas och de träningsläger som misstänktes drivas i landet stängas. Den amerikanske presidenten George W Bush proklamerade ett ”krig mot terrorismen”. De omfattande militära operationerna samt det ökade stödet till talibanernas motståndare ledde efter ett par månader till talibanregimens fall. Dock uppstod nu återigen frågan om vem, eller vilka, som skulle överta landets styre. Eftersom landet är splittrat mellan flertalet rivaliserande etniska och religiösa grupper riskerar frånvaron av en erkänd och allmänt accepterad regering att återigen utlösa ett inbördeskrig likt det under början av 1990-talet.

Efter talibanregimens fall tillsattes därför i december 2001 en USA-stödd interimregering, vilken tillkom efter FN-ledda förhandlingar mellan de olika grupperingarna i Afghanistan. En internationell fredsbevarande styrka skickades också till Kabul, med uppgift att assistera den tillträdde regeringen. Tanken är att interimregeringen ska sitta i Kabul under ett halvår, med uppgift att tillkalla ett traditionellt stamråd, en Loya jirga. Denna ska i sin tur utarbeta en ny afghansk författning samt inom loppet av två år arrangera fria demokratiska val och därmed få till stånd en representativt utsedd regering i Afghanistan (Internet 1). Det står därmed utan tvivel att den nya regeringen i Afghanistan, för att accepteras och godkännas av omvärlden, till varje pris måste vara demokratisk, såväl i tillsättandet som i arbetssättet. Trots omvärldens ansträngningar är dock situationen i Afghanistan tämligen bräcklig. Fortfarande behärskas stora områden utanför huvudstaden Kabul av rivaliserande krigsherrar och stridigheter är ännu inte något som enbart tillhör historien. Flera medlemmar av interimregeringen har utsatts för attentat och laglösheten har efter talibanregimens fall snarare tilltagit än minskat (Internet 1). Utsikterna för att skapa en stabil demokrati i Afghanistan är minst sagt ovissa.

Mot bakgrund av ovanstående redogörelse för Afghanistans, av krig märkta, historia framstår frågan om möjligheterna till fred och stabilitet i landet som mycket viktiga. En stark, stabil stat är en förutsättning för att det sönderslagna landet återigen ska kunna byggas upp samt för att den afghanska befolkningens säkerhet ska kunna garanteras. Barry Buzan skriver

exempelvis i *People, States and Fear* (1991) att "the creation of stronger states is a necessary condition for both individual and national security" (Buzan 1991: 106). Denna uppsats syfte är därför att undersöka om förutsättningarna i landet tillåter införandet av det tänkta demokratiska styret eller om premisserna istället torde innebära att ett annat styrelseskick bättre passar landet samt vilket styrelseskick detta då kunde tänkas vara. För att syftet ska uppfyllas kommer ett antal mer preciserade frågeställningar att tas i beaktande. (1) Hur kan den afghanska statens tillstånd beskrivas och definieras? Detta är viktigt eftersom det perspektiv ur vilket demokratiseringsprocesser i tredje världen betraktas, tenderar att negligera de påtagliga skillnaderna mellan den redan demokratiserade västvärlden och andra länder i världen. (2) Hur kan en demokrati i ett land, splittrat mellan rivaliserande religiösa och etniska intressen, utformas för att politisk stabilitet ska infinna sig? Afghanistan har alltid varit ett land splittrat mellan olika intressen, vilket legat till grund för de många väpnade konflikterna. En demokratiseringsprocess i landet kan därför omöjligen genomföras utan att dessa svårigheter beaktas. (3) Vilka förutsättningar krävs för att ett land, med gott resultat, ska kunna införa ett demokratiskt styre enligt ovan och (4) finns dessa förutsättningar i Afghanistan? De två senare frågeställningarna adresserar själva kärnan i denna uppsats syfte nämligen demokratins vara eller icke-vara i ett land i Afghanistans tillstånd.

Resultatet av dessa frågeställningar kan visa att det är fullt möjligt att skapa en demokrati i ett splittrat samhälle och att Afghanistans tillstånd samtidigt inte utgör ett hinder för de förutsättningar som krävs för att en demokrati, på goda grunder, kan antas bestå. Om detta är resultatet bör slutsatsen dras att arbetet mot en demokratisk stat i Afghanistan bör fortgå samt ges allt nödvändigt stöd från omvärlden, oroligheterna i denna del av världen bör då äntligen vara på väg mot sitt slut. Om resultatet av frågeställningarna däremot visar att det svårligen går att införa ett stabilt och bestående demokratiskt styre i landet eftersom förutsättningarna inte är gynnsamma, bör istället en helt annan slutsats dras. Om en eventuell demokrati i Afghanistan inte har någon framtid och landet troligtvis aldrig kommer att stabiliseras under en sådan regim, bör omvärldens ansträngningar istället koncentreras på att hitta en styrelseform som bättre passar landets förutsättningar. Detta eftersom det primära intresset för den afghanska befolkningen rimligtvis bör vara fred, stabilitet samt möjligheten till återuppbyggnad av det svårt sargade landet.

För att besvara frågeställningarna utgår uppsatsen från en studie av tre politiska teorier. *Materialet* hämtas dels från ett par av samtidens ledande politiska teoretiker Arend Lijphart

och John Rawls, dels från Thomas Hobbes. I *Democracy in Plural Societies* (1973) beskriver Lijphart hur problemet med demokratibyggnad i pluralistiska samhällen kan överbryggas, samtidigt som han exemplifierar sina teorier med hjälp av olika länder runt om i världen. Lijphart visar också på de gynnsamma förutsättningar som, för att demokratiprocessen ska lyckas på bästa sätt, bör finnas i det aktuella landet. John Rawls skriver i *Political Liberalism* (1993) om möjligheterna att få människor, vilka bekänner sig till exempelvis olika religiösa doktriner, att enas om politiska principer för landets styre. Anledningen till att uppsatsen här väljer att ta upp två politiska teorier med en liberal grundsyn som modell för demokratibyggnaden är att de största ansträngningarna för demokrati i Afghanistan görs av USA. Antagandet att det är just den liberala demokrativarianten som försöker införas bör därför vara korrekt, med tanke på den amerikanska politiken. Det faktiska tillståndet i Afghanistan beskrivs enligt den anarkistiska världssynen, i uppsatsen representerad av Thomas Hobbes, eftersom denna anses vara mest passande för att karaktärisera Afghanistans situation. Utöver dessa politiska teorier kommer ytterligare litteratur samt artiklar och Internetkällor att användas för empiriska fakta om landet. Genom att ställa de moderna demokratiteorierna mot det faktiska tillståndet i Afghanistan bör dessas effektivitet och möjlighet kunna utvärderas. Detta är den *metod* som uppsatsen kommer att använda sig av.

Uppsatsen *avgränsas* till att enbart behandla möjligheterna för samt effektiviteten av en tänkbar afghansk demokrati. Det är viktigt att framhålla att uppsatsen inte är skriven som en kritisk granskning av det demokratiska styrelseskicket i sig, utan endast som ett studium över detta styres möjligheter i dagens Afghanistan. Uppsatsens slutsatser är baserade på en jämförelse mellan moderna demokratiteorier och Afghanistans politiska tillstånd samt förutsättningar och uttrycker därmed inga personliga åsikter om demokratins vara eller icke-vara i allmänhet. John Stuart Mill skrev i *Considerations on Representative Government* (1991) att demokrati visserligen är det bästa av alla styrelsesätt, men var även noga att visa på "the necessary conditions [...] for giving effect to its beneficial tendencies" (Mill 1991a: 53f). Detta är en viktig grund för uppsatsens syfte och utformning.

2. EN ANARKISTISK UTGÅNGSPUNKT

För att frågan om demokratins möjligheter i Afghanistan ska kunna besvaras kommer uppsatsen att jämföra två moderna demokratiska teorier med det rådande tillståndet, samt de förutsättningar som finns, i landet. Det är dock viktigt att vara medveten om de stora skillnaderna mellan det demokratiska väst och Afghanistan vilka, på många sätt, gör områdena inkommensurabla. Afghanistans situation bör därför först definieras och följande kapitel syftar till att göra just detta utifrån synen på ett naturtillstånd utan centralmakt som ett tillstånd av fullständig anarki.

Den realistiska/anarkistiska synen på naturtillståndet grundlades under en mycket turbulent period i den europeiska historien och präglas därför starkt av upphovsmannens personliga erfarenheter av sin tid. Thomas Hobbes livstid präglades av det 30-åriga kriget samt den engelska (ärorika) revolutionen. Utifrån iakttagelserna av oroligheterna i sin omvärld formulerade Hobbes den teori om samhället och människan, vilken han presenterade i sitt huvudverk *Leviathan* (1651). I naturtillståndet finns det ingen sammanhållande makt utan var och en lever för sig själv samt gör sina egna regler och lagar, vilket oundvikligen leder till en problematisk situation där människors liv präglas av en stark osäkerhet. Hobbes teori om samhällets anarki står sig fortfarande stark i den internationella politiken, främst inom den realistiska traditionen (Österud 1996: 279). Därmed bör den följande teorin vara användbar, inte enbart vid beskrivning av enskilda individers agerande, utan även vid studiet av större sammanslutningar såsom familjer, klaner, byar eller stater.

2.1 Människan, naturtillståndet och naturlagarna

Grunden för synen på tillståndet innan uppkomsten av en stat som ett tillstånd av anarki, finns i ett antal antaganden om människans natur. Den hobbesianska teorin utgår från att människan är jämlik och att alla därför strävar efter att uppnå liknande mål. Dessa är (1) överlevnad, följt av (2) att göra sitt eget liv så behagligt och bekymmerslöst som möjligt samt (3) ett ständigt begär efter makt och ära (Hobbes 1997: 69f). Människans strävan efter att uppnå dessa mål kommer att leda till fiendskap samt ständiga konflikter eftersom jordens resurser antas vara begränsade och inte finnas i tillräcklig kvantitet för att allas mål ska kunna uppnås. Detta innebär i sin tur att alla som har någon form av egendom också lever under hotet att andra, med våld, kommer att försöka tillskansa sig dessa egendomar själva. I naturtillståndet präglas människorna av en oinskränkt frihet utan att begrepp som rätt och fel, rättvisa och orättvisa

överhuvudtaget existerar. Dessa begrepp är endast tillämpliga på människor som lever tillsammans i ett samhälle med lagar och en lagstiftande makt. I naturtillståndet skapar däremot var och en sina egna lagar, baserade på förnuftet och med den egna överlevnaden som enda målsättning. Människan har därför en naturlig rätt till alla ting: även till andra människors kroppar om dessa kan användas för försvaret av ens eget liv (Hobbes 1997: 72). Enligt den anarkistiska synen är dock inte denna frihet av godo. Istället leder den, i naturtillståndet med avsaknaden av en beskyddande statsmakt, till ett tillstånd av allas krig mot alla (Ibid.: 70). I den anarki som naturtillståndet därmed innebär blir den tekniska och kulturella utvecklingen lidande av osäkerheten som situationen medför. Nya industrier byggs aldrig upp och de industrier samt jordbruk som en gång existerade försvinner då avkastningen av dessa blir alltför osäker. Teknik och vetande hamnar i glömska, handeln med omvärlden stannar av, det kulturella livet går förlorat och människornas liv kännetecknas av ”continuall feare, and danger of violent death; And the life of man, solitary, poore, nasty, brutish and short [sic]” (Ibid.: 70).

Det existerar dock, i naturtillståndet, ett antal naturlagar som är avgörande för alla människans handlingar. Under ett tillstånd av allas krig mot alla kan ingen leva en säker eller trygg tillvaro, därför lyder den första naturlagen

Och det är följaktligen en föreskrift, en allmän förnuftsregel, att varje människa bör sträva efter fred, så vitt hon har hopp om att uppnå den; och när hon inte kan uppnå den, att hon kan söka, och utnyttja, krigets alla hjälpmedel och fördelar (Malnes & Midgaard 1993: 111; Hobbes 1997: 72).

Enligt detta är alltså människan, som har som högsta mål att behålla sitt eget liv, mest betjänt av fred, eftersom ett permanent fredstillstånd neutraliserar faran att när som helst bli bragd om livet. Att freden är svåruppnåelig med människans natur i åtanke står klart, så den andra naturlagen syftar till att ge svaret på hur freden åstadkoms och naturtillståndets lidande upphör

Att en människa, när andra också är det, och i den mån hon finner det själv nödvändigt för freden och försvaret av sig själv, ska vara villig att avstå denna rätt till alla ting, och nöja sig med så mycket frihet gentemot andra människor som hon skulle tillåta andra människor gentemot sig själv (Malnes et al. 1993: 111; Hobbes 1997: 72).

I och med denna överenskommelse, mellan alla människor, uppges delar av de rättigheter och friheter som är grunden till ett allas krig mot alla. Tanken, att behandla sina medmänniskor på

det sätt som man själv vill bli behandlad, härstammar från Bibelns gyllene regel och lever vidare i andra politiska filosofers idéer, ett exempel är Kants kategoriska imperativ. Vidare finns det, utöver de två ovanstående naturlagarna, också ett antal andra. *Att hålla ingångna överenskommelser* är den tredje naturlagen, följd av *tacksamhet* och *tillmötesgående*. Som en sjätte naturlag återfinns *nåd och förlåtelse* och den sista, nittonde naturlagen, *om vittnen*, anger att dispyter inte ska lösas med våld utan genom att klarlägga fakta (Hobbes 1997: 79-86).

2.2 Rättvisan

Genom den andra naturlagen uppkommer begreppet rättvisa. Utan denna kan ingen handling vara att betrakta som orätt, eftersom alla följaktligen har en rätt till alla ting såsom är fallet i naturtillståndet. Så snart den överenskommelse är gjord, som representeras av den andra naturlagen, erhålls dock en definition av begreppen. Orättvisa som att inte uppfylla sin del av överenskommelsen respektive rättvisa som det vilket, per definition, inte är orättvist. Dock är en överenskommelse som kräver alla parter lika deltagande utan någon verkan i naturtillståndet eftersom det inte finns någon stark, tvingande statsmakt, vilken kan få alla människor att, med hot om bestraffning, stå fast vid sitt ord. Den hobbessianska definitionen av rättvisa som "the constant Will of giving to every man his own" (Ibid.: 80) kräver också existensen av egendom. Eftersom alla människor i naturtillståndet, innan staten skapats, har rätt till alla ting kan det i detta tillstånd inte finnas någon egendom och avsaknaden av egendom ger, enligt ovan, också en avsaknad av rättvisa. Detta innebär att rättvisan visserligen definieras utifrån den andra naturlagen, men att den inte kan existera innan uppkomsten av en stat.

2.3 Skapandet av staten

För att komma ur det eländiga naturtillståndet krävs det, som ovan visats, att alla människor frivilligt och samstämmigt ger upp sina rättigheter till alla ting och istället inriktar sig på att följa samt respektera de ovanstående naturlagarna. Med människans natur i åtanke krävs det dock någon form av garanti för att alla ska respektera samt uppfylla sin del av avtalet. Därför är det nödvändigt med en stark statsmakt vilken kan skydda alla människor mot varandra och straffa dem som bryter mot ingångna överenskommelser. Att endast ge upp sina rättigheter gentemot varandra är därmed inte nog, det krävs också en sammanslutning i en stat (*Common-Wealth*) vilket innebär ett överförande av allas makt och styrka liksom allas vilja och omdöme

på en människa eller församling av människor. Detta kommer till stånd genom att ett fördrag¹ upprättas mellan människorna

Jag bemyndigar och överlåter min rätt att styra mig själv till denna människa, eller till denna församling av människor, på det villkor att du överlåter din rätt till honom och bemyndigar alla hans handlingar på liknande sätt (Malnes et al. 1993: 111; Hobbes 1997: 95).

Genom detta fördrag sluter sig människorna samman i en stat under en suverän makt, den mänskliga guden *Leviathan*. När detta väl är gjort finns det dock inte längre någon möjlighet för människan att ändra sig eftersom upprättandet av fördraget är en engångsföreteelse. När staten väl är skapad har människorna inte längre någon rätt att, av egen vilja, lämna sammanslutningen och inte heller någon rätt att avsätta innehavaren av makten.

2.4 Om Leviathan

Den styrande personen eller församlingen, det vill säga den starka, enande och beskyddande statsmakten definieras som en *suverän* (sovereigne) och med detta görs en klar åtskillnad mellan den som styr från de som styrs, *undersåtarna* (Hobbes 1997: 96). När en stor mängd människor, genom ett fördrag med varandra, utsett en suverän att vara deras representant ges denna långtgående befogenheter. Suveränen får framför allt möjligheten att, utan inskränkningar, utnyttja allas samlade styrka samt resurser för deras gemensamma försvar och fred. Detta innebär också en kontroll över den lagstiftande och dömande makten; rätten att förklara krig och fred samt att tillsätta alla de viktiga officiella posterna i samhället (Ibid.: 96ff). Den oinskränkta makten rättfärdigas med att människorna, när de åtlyder suveränens beslut, egentligen endast lyder sig själva. Var och en har nämligen, i fördraget, lämnat ifrån sig beslutanderätten i vissa frågor. Därmed är det undersåtarnas egen vilja som går igen i suveränens beslut eftersom "every Subject is by this Institution author of all the Actions, and Judgements of the Sovereigne instituted" (Ibid.: 98).

Det finns också viktiga distinktioner att göra mellan olika typer av styre i staten. Suveränen kan antingen vara utformad som en monarki, en demokrati eller en aristokrati. Dessa olika varianter skiljer sig inte med avseende på suveränens maktbefogenheter eller oinskränkthet eftersom makten, vare sig placerad hos en ensam person eller hos en församling, alltid måste vara absolut (Ibid.: 114). Det som skiljer de olika former av styrelse åt är istället deras olika

¹ Hobbes använder här uttrycket *covenant*, det vill säga överenskommelse eller fördrag. Detta bör inte förväxlas med en formell kontraktssituation där alla tecknar sitt namn på ett papper.

lämplighet rörande uppfyllelsen av det mål för vilket de instiftades, nämligen fred, stabilitet och säkerhet. Monarkin har, enligt det hobbesianska perspektivet, i detta klara fördelar över olika former av församlingar. Det är troligare att en monark värnar sina undersåtars välbefinnande, än att en församling gör detsamma. Detta eftersom monarkens rikedom och anseende står i direkt relation med undersåtarnas, medan det i en demokrati inte nödvändigtvis finns samma överensstämmelse. En monark kan, i egenskap av ensam regent, ta råd av vem som helst när som helst och även i största hemlighet om så krävs. På grund av en församlings storlek är detta inte möjligt i en demokrati, där dessutom rådgivarna allt som oftast består i redan tidigare utvalda personer, vilka inte nödvändigtvis besitter den aktuella kunskapen. I en demokrati kan ett beslut ändras eller rivas upp dagen därpå, då församlingens sammansättning kan ha ändrats. Det blir således mycket svårare att åstadkomma varaktiga, långsiktiga förändringar då flertalet människor måste samsas om beslutet. Vidare kan medlemmarna i församlingen också vara oeniga, med grund i avundsjuka eller egenintresse, vilket kan leda så långt som till inbördeskrig. En monark kan däremot svårligen vara oense med sig själv. Ett problem är att monarken visserligen kan bestämma sig för att gynna sina vänner. Dock kan detta även hända i en demokrati och om så sker blir problemet större eftersom antalet vänner till alla medlemmar i församlingen också är större (Hobbes 1997: 102ff). Sammantaget leder detta fram till Hobbes slutsats att en stark makt är nödvändigt och dess utformning som en monarki är föredraget, för att det anarkistiska naturtillståndet ska upphävas.

Ovanstående kapitelns syfte var att visa på hur ett naturtillstånd utan centralmakt definieras som ett tillstånd av anarki. Det stora problemet i en sådan situation är att avsaknaden av en stark, beskyddande statsmakt leder till att människorna, för att skydda sig själva, angriper varandra. Detta leder till att anarkitillståndet präglas av ett allas krig mot alla, med allt det lidande som ett krigstillstånd medför. Den svåra situationen, kombinerat med den mänskliga självbevarelsedriften, gör att strävan mot fred och säkerhet blir det primära för människorna och ett sammanslutande under en stark statsmakt är därför lösningen. Därmed försvinner hotet om angrepp, lagar skapas samt efterlevs och naturtillståndet omvandlas till ett samhälle eller en stat.

3. POLITISK STABILITET² I PLURALISTISKA SAMHÄLLEN

Ett av de stora stabilitetsproblemen i Afghanistan har, genom historien, varit svårigheten att få de olika etniska och religiösa minoriteterna att komma överens. För att undvika splittrande konflikter i landet måste, med all säkerhet, ett nytt styre organiseras på ett sätt som gör alla minoritetsgrupper i landet delaktiga samt tar hänsyn till människors skilda uppfattningar om statens utformning. Detta krav återfinns också i de resolutioner som FN utfärdat rörande den nya afghanska regimen. Av denna anledning kommer det följande kapitlet att presentera två moderna politiska teorier, vilka båda tar upp, och presenterar lösningar på, problemet med demokrati i pluralistiska samhällen.

3.1 Pluralitetsproblemet enligt Rawls

John Rawls är ett av de mest kända namnen inom den moderna politiska filosofin och gav, i och med utgivningen av *A Theory of Justice* (1973), upphov till att den politiska debatten återigen fick ett uppsving. Rawls vänder sig emot de traditionella (utilitaristiska) liberala idéerna som han anser inte tar hänsyn till olika människors olika preferenser och presenterar istället en ny, egalitär liberalism. Idéerna från 1973 reviderades senare och omarbetningen resulterade i *Political Liberalism* (1993), på vilken det följande kapitlet baseras. Rawls teorier är många och det finns ingen möjlighet, eller nödvändighet, att i denna uppsats redogöra för dem alla. Istället kommer detta kapitel att koncentrera sig på Rawls pluralitetsproblem. Det är relevant med motiveringen att ett eventuellt demokratibyggnade i Afghanistan måste ha respekt för landets alla olika grupperingar.

Rawls utgångspunkt är hur det är möjligt att organisera ett stabilt och demokratiskt system i ett samhälle där medborgarna bekänner sig till motsatta och oförenliga religiösa, filosofiska eller moraliska omfattande *doktriner*. I ett demokratiskt samhälle, skriver Rawls, där medborgarna tillåts göra förnuftiga val inom ramen för fria institutioner, kommer en rad förnuftiga doktriner att växa fram, om inte detta redan är ett faktum i samhället. Denna medborgerliga splittring på olika normer är alltså inte enbart ett historiskt arv som efter hand försvinner, utan snarare ett permanent tillstånd frambringat av det demokratiska samhället

² Uttrycket politisk stabilitet som kommer att användas i det följande kapitlet definieras, i en demokrati, som ett tillstånd där den demokratiska regimen har de största möjligheterna att fortsätta vara demokratisk. I ett politiskt stabilt samhälle är frekvensen av, respektive sannolikheten för, politiskt våld mycket liten. Definitionen är hämtad från Arend Lijphart (Lijphart 1977 :4), men det finns inga skäl att misstänka att den definition som Rawls utgår från skiljer sig väsentligt från denna.

(Rawls 1993:4). Ett demokratiskt samhälle kännetecknas därmed av vad Rawls kallar förnuftig pluralism. Därmed blir ett av de stora problemen för en demokratisk stat, och för Rawls, att finna en (politisk) uppfattning om hur samhället ska organiseras, som alla förnuftiga doktriner kan sluta upp kring. Faktumet att det är demokratin som till stor del skapar en splittring gör också nödvändigheten att hitta ett sätt för doktrinerna att samarbeta än mer angeläget. Dessa doktriner, som Rawls bygger sin teori kring, ges vissa karaktärsdrag. De uppkommer, enligt ovan, genom demokratiska medborgares förnuftiga val i ett samhälle med fria institutioner. Av den anledningen är doktrinerna också förnuftiga i sig själva³ vilket innebär att de, trots sin oförenlighet, inte motsätter sig det demokratiska styrelseskicketets grunder. Förutom förnuftigheten kännetecknas doktrinerna av att vara omfattande, det vill säga att de på något sätt berör alla aspekter av medborgarnas liv, samt att de utgör en grund för varje medborgares politiska uppfattning (Ibid.: 12). En viktig aspekt av den rawlsianska teorin är det faktum att ingen enskild doktrin vare sig har, eller någonsin kommer att få, stöd från en stor majoritet av människor. Det enda sättet för en stat att organisera sig enligt principerna fastslagna i en omfattande doktrin är därmed med hjälp av en totalitär och förtryckande statsmakt (Ibid.: 37f). Därmed antar Rawls ståndpunkten att ett stabilt demokratiskt samhälle, kännetecknat av en medborgerlig splittring på förnuftiga men oförenliga doktriner, inte kan organiseras enligt någon av dessa omfattande doktriner. Istället bör en politisk rättviseuppfattning utarbetas, som alla doktriner, var och en från sin ståndpunkt, kan acceptera och som därefter får fungera som vägledande i det politiska arbetet.

Distinktionen som Rawls gör mellan en doktrin och en politisk rättviseuppfattning är därmed mycket viktig. Doktrinerna kan, som ovan nämnts, vara religiösa, moraliska eller filosofiska och är omfattande såtillvida att de täcker in alla aspekter av medborgarnas liv. En politisk rättviseuppfattning fokuserar å sin sida endast på de grundläggande politiska, sociala och ekonomiska, institutionerna i ett demokratiskt samhälle. Rättviseuppfattningen utgör ramverket för de demokratiska institutionerna samt ger vid handen de principer som dessa ska styras efter (Ibid.: 11). Eftersom denna distinktion görs, anser Rawls att den politiska liberalismen inte har till uppgift att ersätta de redan existerande doktrinerna med en politisk rättviseuppfattning, utan endast att presentera vissa grundläggande idéer om samhällets

³ Rawls medger visserligen att det även finns medborgare som håller oförnuftiga doktriner, vilka kan motsätta sig grunderna till det demokratiska styret. Dock anser han att dessa, till skillnad från de förnuftiga, med alla medel måste hållas tillbaka så att de inte på något sätt raserar möjligheterna till demokrati och rättvisa i samhället (Rawls 1993:39).

struktur som alla doktriner kan sluta sig till. Utan stödet från alla de olika förnuftiga doktrinerna kan en politisk rättviseuppfattning inte rättfärdigas som styrande i ett demokratiskt samhälle. Av denna anledning kan rättviseuppfattningen inte heller utvecklas från någon specifik doktrin och den måste därmed, för att vinna gehör, utgöra en helt fristående syn på samhällets grundläggande institutioner (Rawls 1993: 135ff). Rawls ställer också vissa krav på vad en liberalpolitisk rättviseuppfattning bör innehålla och hur denna ska vara utformad. För det första måste den ge specifika drag åt de grundläggande demokratiska rättigheterna, friheterna och möjligheterna. För det andra skall det finnas en prioritetsordning för dessa grundläggande begrepp och slutligen försäkran om medel för att medborgarna, på ett begåvat sätt, ska kunna använda sig av sina friheter (Ibid.: 6). Det kan därmed konstateras att den politiska rättviseuppfattningens fokus är de grundläggande principerna som ett demokratiskt samhälle bör organiseras efter, till skillnad från doktrinerna som omfattar förhållningsregler för alla aspekter av människans liv. En politisk rättviseuppfattning ska också vara kompatibel med alla tänkbara doktriner och kan därför inte på något sätt ta sin utgångspunkt i en specifik doktrin, utan måste vara helt fristående från doktrinernas influenser.

3.2 Justice as fairness

Den politiska rättviseuppfattning som, enligt Rawls, bäst är lämpad som grund för ordnandet av de demokratiska institutionerna ger han namnet *Justice as fairness* och består av två komponenter. Först och främst uttrycker den två grundläggande rättviseprinciper för hur samhällets institutioner ska ordnas för att bäst säkra de grundläggande demokratiska värdena frihet och jämlikhet. Vidare uppfyller den också bäst de krav som ställs för att den ska accepteras av alla de olika doktrinerna i samhället (Ibid.: 5). Eftersom det relevanta i denna uppsats främst är den senare delen, det vill säga en möjlighet till enande över doktrinsgränserna, kommer denna del att diskuteras mer ingående. En av de mest tongivande delarna av rättviseuppfattningen *Justice as fairness* utgörs av idén om det välordnade samhället (*the well-ordered society*) som ett samhälle verkningsfullt reglerat av en politisk rättviseuppfattning. Detta skiljer ut de mindre effektiva politiska rättviseuppfattningarna, eftersom dessa inte klarar av att reglera samhället på ett demokratiskt tillfredsställande sätt då de inte accepteras av alla befintliga doktriner. I korthet innebär det välordnade samhället att varje medborgare accepterar, och vet att alla andra också accepterar, samma rättviseprinciper. De grundläggande institutionerna i samhället är ordnade så att de på bästa sätt ska upprätthålla dessa principer och det är vederlagt att institutionerna fungerar. Medborgarna, som Rawls

förutsätter har en normalt utvecklad känsla för rättvisa, kommer därmed i allmänhet också att rätta sig efter samhällets rättvisa institutioner (Rawls 1993: 35f). Slutsatsen blir att ett samhälle endast är att betrakta som välordnat då (1) medborgarna tillhör ett överlappande konsensus, vilket innebär att de godkänner den förhärskande rättviseuppfattningen som grunden för sina politiska beslut. Tillsammans med kravet att (2) irrationella doktriner inte ges något utrymme att växa sig starka nog för att underminera samhällets grundläggande rättvisa (Ibid.: 39). Detta sammanfattar, i stora drag, ett av de problem som demokratiseringsprocessen i Afghanistan står inför idag, med landet och befolkningen splittrad mellan olika konkurrerande idéer om staten och inbördes konkurrerande miliser. Därför är de ovanstående två punkterna som behandlar Rawls lösning på pluralitetsproblematiken av stor vikt för denna uppsats.

3.3 Överlappande konsensus

I ovanstående avsnitt har Rawls pluralitetsproblem förklarats, tillsammans med den för demokratisk frihet och rättvisa bäst lämpade politiska rättviseuppfattningen. För att Justice as fairness ska fungera och det välordnade samhället därigenom komma till stånd, krävs dock att alla de omfattande doktrinerna accepterar samt sluter upp bakom den. Detta är något av kärnan i Rawls pluralitetsproblem och den lösning som han presenterar kretsar kring begreppet *överlappande konsensus* (overlapping consensus). Denna konsensus innebär ett samförstånd, mellan splittrade medborgare och oförenliga doktriner, om de grundläggande konstitutionella principer som den politiska rättviseuppfattningen Justice as fairness innehåller. Alla de förnuftiga doktriner som samhället innehåller, och de som eventuellt uppkommer i framtiden, tar till sig dessa principer och accepterar dem, var och en från sin egen utgångspunkt vilket därmed skapar en grund för social sammanhållning respektive stabilitet (Ibid.: 134). Rawls framhåller emellertid vikten av att rättviseuppfattningen verkligen accepteras som oberoende av de olika doktrinerna och inte blott som ett *modus vivendi*⁴. Ett accepterande av de rätta orsakerna är av vikt eftersom rättviseuppfattningens allmänna stöd då inte löper någon risk att försvinna vid förändrade styrkeförhållanden doktrinerna emellan. Detta garanterar att den demokratiska stabiliteten säkras (Ibid.: 147f).

⁴ Modus vivendi innebär att två eller flera parter med motsatta intressen kommer överens om ett stilleståndsavtal alternativt principer för tolerans gentemot varandra. Den ursprungliga intressekonflikten finns emellertid kvar och båda parter är beredda att bryta avtalet om styrkeförhållandena dem emellan förändras. För Rawls har modus vivendi en något negativ klang, eftersom detta endast betraktas som ett steg på vägen mot en överlappande konsensus och inte tillräckligt för att säkra en demokratisk stabilitet. I vissa situationer kan dock detta vara den enda möjligheten för fred.

Det första steget mot skapandet av en överlappande konsensus är införandet av vad Rawls kallar konstitutionell konsensus. Detta innebär att vissa liberala rättvisepprinciper, vilka bestämmer de demokratiska valprocedurerna och reglerar den politiska rivaliteten, införs och accepteras som ett *modus vivendi*. När dessa är på plats och medborgarna därefter upptäcker fördelarna med dem kan principerna istället godkännas på denna grund. De doktriner som hålls av medborgarna kommer därefter att sakta anpassas för att passa ihop med rättvisepprinciperna och en förnuftig pluralism, till skillnad från ren pluralism, har skapats tillsammans med en konstitutionell konsensus (Rawls 1993: 158ff).

Nästa steg innebär att en konstitutionell konsensus utvecklas till en överlappande konsensus. Den politiska situation som uppstår efter att de liberala rättvisepprinciperna har införts kräver att vissa justeringar av konsensusen görs. I den politiska diskussionen som kommer att uppstå blir det nödvändigt för medborgarna att argumentera sin sak samt söka stöd för denna hos en majoritet av befolkningen. Det blir därmed nödvändigt att hitta ett sätt på vilket den föredragna politiken kan förklaras och rättfärdigas för andra medborgare. Därför kommer de politiska principerna att utvidgas till en politisk rättvisepuppfattning som också omfattar grundläggande idéer om samhället och personen, tillsammans med de tidigare regleringarna för den demokratiska valproceduren. Det visar sig snart också att de principer som ingår i en konstitutionell konsensus endast innefattar en bråkdel av de politiska frågor som kommer att diskuteras. Därför kommer principerna att breddas så att de också omfattar fri- och rättigheter i den grundläggande samhällsstrukturen och därmed kan utgöra en god grund för den politiska debatten. Den tidigare smala och ytliga konstitutionella konsensusen har därmed ersatts av en djupgående och bred överlappande konsensus (Ibid.: 164ff).

3.4 Lijpharts samarbetsdemokrati

Det står nu klart att demokrati i pluralistiska samhällen står inför vissa problem och att dessa också studerats av den normativa politiska filosofin. Rawls löser problemet genom att konstruera en samförståndssituation, ett överlappande konsensus där alla medborgare, oavsett doktrinstillhörighet accepterar vissa grundläggande, politiska rättvisepprinciper som ett ramverk inom vilka samhället bör ordnas. Också inom den empiriska politiska forskningen har stabilitetsproblemet i multietniska eller multikulturella samhällen studerats. Den holländsk-amerikanske statsvetaren Arend Lijphart försöker i *Democracy in Plural Societies* (1977) lösa problemet med hjälp av olika konstitutionella arrangemang, vilka i stort syftar till att ge alla minoriteter i ett samhälle möjligheten till deltagande i det politiska beslutsfattandet.

Det följande kapitlet kommer att behandla just dessa arrangemang, tillsammans med de inre förutsättningar som, enligt Lijphart, bör finnas i samhället för att en samarbetsdemokrati, på bästa sätt, ska fungera. Kapitlet syftar till att visa på en, mer praktisk, lösning på Afghanistans pluralitetsproblem.

Dagens Afghanistan är, för att upprepa, ett samhälle uppdelat på flertalet etniska och religiösa grupperingar, mellan vilka starka motsättningar emellanåt råder. Denna beskrivning går väl ihop med Lijpharts definition av det plurala samhället som kännetecknas av *segmentella klyftor* vilka kan vara såväl religiösa och kulturella som etniska, språkliga eller ideologiska. Dessa klyftor är på många sätt helt åtskilda från varandra, vilket inte sällan innebär att viktiga delar av samhället, såsom media, skolor, politiska partier och intressegrupper, också är organiserade i linje med denna uppdelning (Lijphart 1977: 3f). Enligt Lijphart är det under dylika förhållanden svårt, men inte alls omöjligt, att skapa och upprätthålla en stabil demokrati. Det största hotet mot det vanliga demokratiska majoritetssystemet är att de allra flesta politiska frågor, i pluralistiska samhällen, betraktas som mycket viktiga och betydelsefulla av de olika grupperingarna/segmenten i samhället (Ibid.: 28). Eftersom majoritetssystemet på många sätt grundar sig på ett uteslutande av minoriteten hotar detta enigheten och stabiliteten i det demokratiska systemet och måste för att inte falla sönder i inbördeskrig ersättas av en annan form av demokratiskt system. Den samarbetsdemokrati (*consociational democracy*) som Lijphart presenterar grundar sig däremot på minoriteternas deltagande i det politiska beslutsfattandet och får därmed anses vara adekvat även för en eventuell afghansk demokrati.

3.5 Consociational democracy

Det sätt på vilket pluralistiska stater bör organiseras för att kraven på demokrati och politisk stabilitet ska uppfyllas kallar Lijphart, som ovan nämnt, *consociational democracy*. Denna form av regim kan delas upp i fyra, intimt sammankopplade, beståndsdelar. De olika delarna visar alla var för sig på den skillnad som råder mellan *consociational democracy* och det mer vanliga majoritetsstyret, vilket alltså inte är att rekommendera i pluralistiska samhällen då detta inte har möjligheten att överbrygga de samhälleliga diversionerna. Först och främst krävs införandet av ett regeringssystem utformat som en *grand coalition*⁵ av alla de olika

⁵ Homogena stater har en tradition att tillsätta *grand coalitions* under perioder av krig eller kris. I plurala stater utgör dock själva samhällstrukturen krisen och rättfärdigar därmed en längre period av samarbete över de segmentella klyftorna (Lijphart 1977: 28f).

segmentens politiska ledare (Lijphart 1977: 25). Denna försvarar alla minoriteters intressen genom att släppa in dem i det högsta beslutande organet och motverkar därmed splittringstendenserna som kan uppkomma då en eller flera segment känner sig åsidosatta i beslutsprocessen. Tilliten mellan segmenten har också goda möjligheter att öka genom ett samarbete i en grand coalition, eftersom de politiska ledarna då har möjlighet att effektivt övervaka varandras intressen. Trots att en grand coalition skyddar minoriteternas intressen är inte detta tillräckligt eftersom beslut också måste tas genom majoritetsomröstning på denna högsta nivå och kan leda till att vissa minoriteters preferenser likafullt åsidosätts. Detta kan, enligt Lijphart, betraktas som oacceptabelt av minoriteten i fråga och utgöra ett hot mot det fortsatta samarbetet. Därför måste en grand coalition komplimenteras med ett *ömsesidigt veto* (Ibid.: 36).

Vanliga argument mot vetorätten som politiskt instrument brukar kännetecknas av en rädsla för minoritetsförtryck samt en uttalad oro över att beslutsprocessen, genom ett flitigt användande av vetorätten, ska bli trögrörlig och långsam. På denna kritik svarar Lijphart att ömsesidigheten som präglar vetorätten kommer att innebära ett försiktigt utnyttjande av densamma. Segmenten som deltar i regeringsarbetet vet att var och en kan stoppa besluten med hjälp av sitt veto och denna kunskap ökar oftast viljan till kompromiss. Likaså tjänar inget segment på ett fullständigt dödläge i beslutsprocessen och kommer därför att göra sitt yttersta för att undvika detta. Därigenom kommer vetorätten att förbli outnyttjad i de flesta fall och har störst betydelse som en minoriteternas trygghetsförsäkring (Ibid.: 36ff).

Den tredje beståndsdel i en consociational democracy är *proportionalitetsprincipen*. Denna fyller två viktiga funktioner; för det första är det en effektiv metod för regeringen att dela ut finanser samt tillsätta statliga tjänstemän i rättvis proportion till de olika segmentens storlek. Regeringen kommer därmed undan en fråga som annars riskerar ställa till stora problem samt skapa spänningar mellan samhällets grupperingar (Ibid.: 38f). Det andra, och viktigaste, användningsområdet för proportionalitetsprincipen är emellertid som reglerande för hur varje segment ska vara representerat i beslutsfattande organ. Lijphart skriver att: "not only should all significant segments be represented in decision-making organs, but they should also be represented proportionally." (Ibid: 39). Trots detta kommer naturligtvis de större segmenten att få ett visst övertag vid omröstningar i en grand coalition, men genom två olika varianter av proportionalitet kan dessa ojämlikheter övervinnas. Ett sätt är att låta de mindre segmenten vara överrepresenterade så att minoritetssegmenten når upp till samma röststyrka som

majoritetssegmentet. En annan variant är paritet, detta innebär en fullständigt jämlik mandatfördelning på alla segment, oavsett faktisk storlek, i de beslutsfattande organen (Lijphart 1977: 41).

Slutligen tar Lijphart upp frågan om *segmentalt självstyre och federalism* som en sista viktig del av en consociational democracy och skillnad mot den traditionella majoritetsstyrda demokratin. Det segmentella självstyret är ett logiskt komplement till en grand coalition och innebär kort sagt att de olika minoriteterna ges fullt självstyre och bestämmanderätt, liksom den verkställande makten, i sådana frågor som endast berör den sagda minoriteten. I övriga frågor, som berör alla de olika segmenten och därmed är av gemensamt intresse, fattas besluten däremot av alla segmenten tillsammans enligt de principer som ovan framlagts (Ibid.: 41). Federalism är en variant av det segmentella självstyret som även används i länder med en homogen befolkning. Den federala lösningen är särskilt tillämpbar då de olika segmenten också är geografiskt uppdelade och skilda från varandra. Kopplingen till den tidigare diskuterade proportionaliteten är starka eftersom den federala lösningen oftast innehåller inslag av minoriteters överrepresentation i parlamentet (Ibid.: 42f). Som exempel kan nämnas senatorsystemet i USA eller systemet med ”länder” i Tyskland där alla delstater, oavsett storlek, har ett mandat i den ena av parlamentets två kammare.

För att en consociational democracy av den typ som ovan diskuterats ska kunna införas och sedan fungera på bästa sätt är vissa förutsättningar inom det pluralistiska samhället att föredra. Visserligen, skriver Lijphart, kan en väl fungerande demokrati möjligtvis komma till stånd även utan dessa prefererade karaktärsdrag och deras förekomst är, på samma sätt, ingen garanti för att demokratin ska lyckas fullt ut (Ibid.: 54). Det finns dock ett antal förutsättningar som på många sätt bidrar till att öka möjligheterna för enighet och stabilitet inom en pluralistisk stat. Blott dessas förekomst i Lijpharts teori torde dock innebära att det kan diskuteras huruvida införandet av en consociational democracy i ett samhälle som helt saknar de goda förutsättningarna är rätt väg att gå. Detta eftersom det finns en risk att landet då inte är mottagligt för en samarbetsdemokrati och att andra styrelsesätt därför istället kan passa bättre.

Maktbalansen inom staten är viktig. Det är en klar fördel om de olika segmentens (numerära) styrka är någorlunda jämnt fördelad. Vidare är en ytterligare fördel förekomsten av ett flertal mindre segment istället för endast två stora, dock med förbehållet att effekten kan bli den

motsatta om samhället är alltför splittrat, tre till fyra jämnstarka segment är idealet (Lijphart 1977: 55f). Förekomsten av ett multipartisystem istället för två stora rivaliserande partier är betydligt gynnsammare för pluralistiska samhällen där segmenten också är uppdelade på skilda politiska partier. I ett multipartisystem kommer alla minoriteters preferenser tydligare fram och möjligheten att hitta representativa ledare till en grand coalition ökar därmed (Ibid.: 61f). Storleken på staten har också en viss betydelse. Det har, enligt Lijphart, visat sig att en consociational democracy av en rad anledningar lättare kan genomföras i mindre stater. I dessa är det inte otänkbart att den politiska eliten i de olika segmenten redan känner till varandra och kanske har arbetat tillsammans tidigare, varför samarbetet i en grand coalition blir lättare. Mindre stater känner också, på grund av sin storlek, ofta ett större hot från omvärlden vilket i sin tur tjänar till att incitamenten för en bibehållen nationell enighet blir större. Komplexiteten är mindre i en liten stat som därför är lättare att styra, regeringen kan också få en bättre överblick över staten eftersom ytan inte är så vidsträckt. Slutligen har en liten stat endast en marginell inverkan på den internationella politiska arenan, vilket innebär att neutralitet och försiktig utrikespolitik lättare kan genomföras. Detta innebär i sin tur att landet löper mindre risk att dras in i splittrande utrikespolitiska konflikter (Ibid.: 65ff).

Andra viktiga förutsättningar för en lyckad consociational democracy är, enligt Lijphart, den struktur som pluralismen har. Detta innebär att orsaken, om den är religiös, etnisk, språklig etc., till att segmenten är splittrade kan vara av vikt. Till detta läggs frågan om det finns uppdelningar av flera slag i samhället och om dessa i sådana fall konsekvent följer de segmentella klyftorna eller om splittringarna existerar på flera nivåer. Detta har, enligt Lijphart, två viktiga betydelser. För det första påverkar det antalet och storleken på segmenten, liksom maktbalansen mellan dem. För det andra har denna betydelse för känslan av samhörighet över de segmentella klyftorna (Ibid.: 75ff). Hur representativt partisystemet är för uppdelningen i samhället är även den viktig. Partierna kan antingen skapa enighet inom ett segment eller bidra till ytterligare splittringar i samhället om det, förutom etniska eller religiösa segment även finns icke-korresponderande politiska segment (Ibid.: 83ff). Den viktigaste rollen för att en verkansfull consociational democracy ska kunna upprättas spelar dock eliten och de politiska ledarna inom de olika segmenten, vilka är de som trots en djup splittring ska kunna samarbeta inom en grand coalition. Det är därför viktigt att denna elit både har en vilja att arbeta, tillsammans med ledare från andra segment, för enigheten inom staten samt har ett starkt intresse för det demokratiska styrelsesättet (Ibid.: 53). Länder som har en stark tradition av samarbete över segmenten har därmed också större möjligheter till en

väl fungerande consociational democracy (Lijphart 1977: 99ff). Frågan är hur dessa premisser ser ut i Afghanistan.

Detta kapitel har visat på två teorier som bör komma till användning vid införandet av ett demokratiskt styre i ett pluralistiskt land. Eftersom syftet med uppsatsen är att ta reda på om de demokratiska målen som, av världssamfundet, satts upp för Afghanistan kommer att kunna realiseras på ett tillfredsställande sätt, har kapitlet fyllt den viktiga funktionen att mer precist visa på sätt som dessa mål skulle kunna komma att ta sig uttryck. Rawls visar på ett pluralitetsproblem som, enligt honom, uppstår i alla demokratiska samhällen som ett resultat av medborgarnas förnuftiga resonemang inom ramen för fria institutioner. Problemet kan emellertid övervinnas genom uppkomsten av en överlappande konsensus, där de olika doktrinerna i samhället enas om vissa principer som grundläggande för det politiska arbetet. Lijphart adresserar istället de strukturella konstruktioner som är nödvändiga för att skapa en stabil demokrati i ett pluralistiskt samhälle. Resultatet blir en samarbetsdemokrati, vilken har till uppgift att skydda alla minoriteters rättigheter samt inflytande över den politiska beslutsprocessen.

4. EN TEORETISK MODELL

Innan uppsatsen går in i en empirisk fas, där situationen i Afghanistan kommer att beskrivas, kommer de tre teorierna som tagits upp ovan att inordnas i en tabell för att mer konkret åskådliggöra de viktiga delarna i respektive teori. Rubrikerna i tabellen visar på just dessa viktiga beståndsdelar nämligen teorins initiala problemformulering, förutsättningarna för teorins tillämpande samt den lösning som teorin presenterar. Tabellen kommer att underlätta utvärderingen om Afghanistans möjligheter till en demokratisk lösning. Detta blir fokus för det följande kapitlet.

Tabell 4:1 Sammanställning av tre teories huvuddrag.

	A. Problem	B. Förutsättningar	C. Lösning
1. Hobbes	Avsaknad av beskyddande statsmakt leder till anarki och ett allas krig mot alla. Inget samhälle samt avsaknad av rättvisebegrepp.	Naturlagarna, huvudsaklig önskan om fred och trygghet. Den egna överlevnaden viktigaste målet.	Sammanlutande under en stark, absolut makt som garanterar människors säkerhet.
2. Rawls	Oförenliga uppfattningar om statens utformning är destabiliserande och splittrande.	Ett samhälle av medborgare som strävar efter rättvisa och jämlikhet.	Allmän enighet om specifika, grundläggande principer för samhällets utformning.
3. Lijphart	Pluralitet/multietnicitet ger risk för majoritetsförtryck och politisk instabilitet i en demokrati.	Viljan och möjligheten till samarbete måste finnas. Vissa gynnsamma faktorer ex. segmentsstrukturen.	Samarbetesdemokrati med vetorätt, proportionalitet och ett visst självstyre ger minoriteterna inflytande.

De tre ovan presenterade teorierna har alla skilda utgångspunkter och får därför också skilda utformningar och problemlösningar. Hobbes visar på hur avsaknaden av en stark, beskyddande och sammanhållande makt utgörs av ett tillstånd av anarki, där människans liv är eländigt och strävan efter fred samt trygghet den viktigaste naturlagen. Ett dylikt naturtillstånd kan endast upphävas då människor frivilligt sluter sig samman i en gemenskap, under en absolut makt vilken garanterar säkerheten i samhället.

Det rawlsianska pluralitetsproblemet adresserar en av demokratins stora svårigheter. Rawls utgår från att det i ett demokratiskt samhälle oundvikligen kommer att bildas en uppsjö av förnuftiga men oförenliga doktriner. För att ett demokratiskt samhälle ska kunna betraktas som välordnat bör det också organiseras efter den politiska rättviseuppfattningen som bäst

tillgodoser de demokratiska kraven på frihet och jämlikhet, Justice as fairness. Vidare står det klart att rättviseuppfattningen inte kommer att vara framgångsrik förrän alla samhällets doktriner accepterar och inkorporerar den i sina egna värderingar. Hur detta kan gå till visar Rawls med sitt överlappande konsensus, vilket innebär att de förnuftiga doktrinerna enas kring principerna fastslagna av Justice as fairness och därmed skapar en grund för stabilitet liksom social sammanhållning. Lijphart tar upp problemet med demokrati i multietniska och multikulturella samhällen där faran för ett destabiliserande majoritetsförtryck är stort, lösningen blir ett elitsamarbete där alla samhällets grupperingar har möjlighet att få sina preferenser tillgodosedda samt påverka de viktiga besluten. Ett utbrett självstyre för minoriteterna ökar ytterligare möjligheterna till stabilitet.

Tabellen ovan visar att vart och ett av problemen har en specifik lösning, men också att denna endast är möjlig då förutsättningarna är de rätta. Detta innebär att alla styrelseformer inte kan appliceras på alla situationer. Däremot kan exempelvis ett auktoritärt, centraliserat styre á la Hobbes användas för att neutralisera ett anarkiskt tillstånd och därmed skapa de gynnsamma förutsättningarna för en demokrati (jämlikhets- och rättvisetänkande, samhällsbildning, samarbetsvilja etc.), något som i vissa situationer kan vara nödvändigt. Denna tes stöds av bland andra John Stuart Mill som i *On Liberty* (1991) skriver att "Despotism is a legitimate mode of government in dealing with barbarians, provided the end be their improvement, and the means justified by actually effecting that end" (Mill 1991b: 14f).

Uppsatsens nedanstående kapitel kommer att bistå med att visa på de faktiska förhållanden som krävs för att fylla tabellen med empiriska fakta motsvarande de teoretiska resonemangen ovan. Kapitlen nedan kommer därför att hänvisa till en eller flera av tabellens rutor i sin inledning. Ur detta kommer sedan uppsatsens slutsatser om vägen mot politisk stabilitet i Afghanistan att utvecklas.

5. AFGHANISTANS SITUATION SOM ETT TILLSTÅND AV ANARKI

De föregående teoretiska kapitlen har syftat till att dels bidra med en korrekt definition av Afghanistanens tillstånd, dels visa på tänkbara demokratiska lösningar för landet. Följande kapitel kommer i större utsträckning att inrikta sig på empiriska studier av Afghanistan, för att på så sätt utvärdera möjligheterna till en stabil och bestående demokrati. Den nuvarande situationen och tillståndet i landet beskrivs, med utgångspunkt från den anarkistiska världsbilden presenterad ovan i kapitel 2. Detta syftar till att vederlägga tolkningen av situationen i Afghanistan som tillstånd av anarki à la Hobbes i enlighet med den teoretiska modellens ruta 1:A.

Sedan grundandet av staten Afghanistan i mitten av 1700-talet, har de afghanska ledarna och centralregeringen i Kabul hela tiden arbetat i motvind. Svårigheterna med att ena den splittrade befolkningen framtvingade under 1800-talet uppbyggnaden av en stark, effektiv och omfattande militärapparat, vilken flitigt användes för att kväsa de talrika stamupproren. Abdur Rahman Kahn, afghansk ledare 1880-1901 och den förste att skapa ordning i den anarki som rådde före 1800-talets slut, uttryckte sin uppgift på följande sätt

Jag måste få ordning på alla de hundratals småhövdingar, gängledare, rövare och mördare som fanns i landet. (...) Det gjorde det nödvändigt att krossa det feodala och stambaserade samhällssystemet och istället skapa ett stark samhällsbildning under *en* lag och *en* ledning (Forsberg et al. 1995: 68f).

Kahns hårdföra politik bidrog till att den nationella sammanhållningen i det etniska splittrade Afghanistan stärktes, dock till priset av mer än 40 stamuppror under hans tjugo år vid makten (Rashid 2000: 31). Den första längre perioden av politisk stabilitet i Afghanistan infann sig istället mellan åren 1933-1973. Under kung Zahir Shahs 40 år långa maktperiod inleddes i Afghanistan en omfattande modernisering och ett gradvist närmande till västerlandet vilket kan liknas med omvandlingen i shahens Iran. Också en försiktig demokratisering inleddes under den senare delen av 1960-talet, även om kungens ställning dock förblev mycket stark. Han behöll rätten att ensam utse regering, godkänna lagar samt rätten att när som helst upplösa parlamentet (Forsberg et al. 1995: 77ff). Det nya liberalare klimatet gav emellertid upphov till att regimkritiker i allt större utsträckning än tidigare kunde uppträda offentligt och detta ledde till att svåra oroligheter utbröt bland studenterna i Kabul från och med 1965. Dessa tillhörde såväl socialistiska som islamistiska grupperingar och runt om i landet ökade trycket på regimen då även olika lokala stammar samt religiösa ledare motsatte sig

centralregeringens direktiv. I början av 1970-talet hade situationen i Afghanistan blivit ohållbar, vilket 1973 ledde till att kungen störtades av den före detta premiärministern Muhammed Daoud och sändes i exil till Rom. Afghanistan utropades till republik med Daoud som president. Den politiska repressionen, som under Zahir Shahs sista tid vid makten lättats, tilltog nu återigen och såväl islamister som rojalister fängslades eller fördrevs från landet. Daoud vände också Afghanistan mer och mer bort från Sovjetunionen, som från mitten av 1950-talet bidragit med omfattande militär och ekonomisk hjälp till regeringarna i Kabul. Endast fem år efter sitt maktövertagande störtades Muhammed Daoud i en militärkupp, varefter en kommunistisk och sovjetstött regering installerades i Afghanistan. Ett *vänskaps- och biståndsavtal* undertecknades mellan de båda länderna i december 1978 och precis ett år senare invaderades Afghanistan av sovjetiska trupper. Den sittande regeringen i Kabul hade då visat sig både ovillig och oförmögen att fullt ut följa den sovjetkommunistiska linjen (Hiro 1994: 236ff).

Den sovjetiska invasionen 1979 inledde en period av krig i Afghanistan, som pågår än idag men som efter 1992 fick karaktären av ett renodlat inbördeskrig, då det relativt enade afghanska motståndet förlorade sin viktigaste fiende. Trots det sovjetiska tillbakadragandet 1989 lyckades en kommunistisk marionettregering under president Najibullah hålla sig kvar vid makten under ytterligare tre år. En rad olika milisstyrkor intog emellertid Kabul, liksom andra viktiga städer runt om i landet, 1992 och den kommunistiska eran i Afghanistan fick ett definitivt slut. Innan dess hade FN ingripit som medlare i konflikten och en fem-punkters fredsplan, inte olik dagens, framarbetats. Där ingick bland annat en demilitarisering av motståndsrörelsen och inrättandet av en multietnisk interimregering i Kabul (Ibid.: 259). Denna provisoriska regering klarade dock inte av att skapa enighet i den splittrade motståndsrörelsen. Runt om i landet grep lokala krigsherrar makten i de afghanska provinserna, till och med huvudstaden Kabul delades mellan de olika miliserna vilka redan innan kommunisternas fall från och till bekämpade varandra i ursinniga strider. Kabul utsattes under krigets inledande skede för den mest omfattande förstörelsen någonsin under den två decennier långa afghanska konflikten. Rivaliserande krigsherrar demonstrerade sitt missnöje genom att låta raketer regna ner mitt i huvudstaden och de kvarvarande utländska diplomaterna, inklusive FN:s tjänstemän, tvingades lämna staden (Forsberg et al. 1995: 130ff). Ett afghanskt inbördeskrig, där allianser kunde ingås eller brytas över en natt beroende på ekonomisk lönsamhet och personliga kontakter, tog nu sin början.

I och med talibanrörelsens inblandning i inbördeskriget under 1994 och dennas kraftiga offensiv, mycket beroende på ett omfattande stöd från såväl USA som Pakistan och Saudiarabien, kunde dock en viss enighet anas mellan de gamla fienderna. Talibanrörelsen uppstod som en reaktion på de övergrepp som lokala kommendanterna utsatte civilbefolkningen för och målet för rörelsen var att ”i Islams namn rensa upp Afghanistan från de som blivit mördare, tjuvar och banditer” (Forsberg et al. 1995: 308). Talibanernas syn på förhållandena i landet skilde sig därmed inte nämnvärt från den som Abdur Rahman Kahn hade under 1800-talets slut, dessutom var lösningen på problemet densamma. Talibanerna ansåg det nödvändigt att skapa en stark centralmakt för att kontrollera de olika grupperingarna och att effektivt krossa upproriska rörelser. Liksom Kahn slog talibanregimen hårt mot minoritetsgrupperna och med massakern på shiitiska hazarer i Mazar-i-Sharif 1998 återkom etnisk rensning som ett inslag i den afghanska konflikten (Rashid 2000: 106f, 287). I de av talibanerna ockuperade områdena lyckades också den hårdföra politiken skapa ett visst mått av trygghet samt fred för den krigströtta befolkningen, vilket också initialt ökade det folkliga stödet för denna nya rörelse. Ockuperade provinser pacificerades och delar av vägnätet återöppnades (Rashid 2002: 210). Svenska Afghanistankommitténs Anders Davidsson och Peter Hjukström skriver

Majoriteten av de afghanerna som bor söder om Kabul skulle antagligen hålla med om att talibanerna, även om de inte är lika populära nu som när de kom, är bättre för folket ur trygghets- och välfärdssynpunkt än det som fanns före dem, och att det inte finns någonting annat verkligt alternativ än anarki (Davidsson & Hjukström 1999: ??).

Då Kabul intogs 1996 blev talibanregimen emellertid allt mer hemlighetsfull och diktatorisk, något som lett till den inte helt missvisande analogin med Kambodjas Röda Khmerer (Hjelmgren 1996: 162; Rashid 2000: 137). Detta, i kombination med den strikta islamismen, gjorde talibanregimens styre ohållbart. Motståndet var starkt i den norra delen av Afghanistan, men det var först i och med den amerikanskinitierade militära kampanjen som talibanerna slutgiltigt kunde störtas.

Efter talibanregimens fall i början av 2002 uppstod återigen ett maktvakuum i Afghanistan, något som fått många betraktare att befara en utveckling liknande den tio år tidigare. För att motverka ett fortsatt inbördeskrig i landet har, återigen med FN:s hjälp, en interimregering tillsatts. En internationell fredsstyrka har också skickats till Kabul för att bistå den provisoriska regeringen och hjälpa till med uppbyggnaden av en nationell afghansk ordningsmakt (*Tempus* 49/01: 25). Den trygghet och stabilitet som den internationella styrkan

skapar har dock inte spridit sig utanför huvudstaden och interimregeringens inflytande över provinserna utanför Kabul är strängt begränsad. Fortfarande kontrolleras landets provinser av lokala konkurrerande krigsherrar, var och en med sin egen privata milis som bland annat driver in skatter på eget bevåg. Väpnade sammanstötningar är frekvent förekommande, både mellan pashtunska grupper i söder och mellan tadjiker, uzbeker och hazarer i norr. Fickor av taliban- och al Qaida-soldater återstår också i vissa delar av landet, även om det är svårt att veta hur många och med hur utbrett folkligt stöd (UN 2002: 20ff). Brottsligheten såväl i städerna som på landsbygden har efter talibanregimens fall eskalerat och på vägarna ut från Kabul har vägsräddningar återigen upprättats, där förbipasserande trakasseras, rånas eller till och med mördas (*Tempus* 14/02: 16f). Samtidigt har den nya övergångsregeringen stora problem att legitimera sig hos hela den afghanska befolkningen vilket tagit sig uttryck i flertalet våldsaktioner riktade mot myndighetspersoner. I februari misshandlades kommunikationsministern Abdul Rahman till döds på Kabuls flygplats och också försvarsministern har utsatts för upprepade mordförsök. I Kandahar har guvernörens kontor beskjutits och planer på att angripa fredsstyrkorna har avslöjats (Internet 2). Situationen i landet beskrevs av Muhammed Amin Farhang, medlem av den afghanska interimregeringen, som "en korrumpierad kalashnikovkultur" (*Tempus* 11/02: 14) och i andra uttalanden är anarki ett frekvent förekommande ord när tillståndet i Afghanistan beskrivs.

Som en effekt av det långa kriget och den osäkerhet som hela tiden har präglat landet sedan 1970-talet har det afghanska samhället fullständigt brutit samman. Infrastrukturen, exempelvis vägarna, är antingen förstörd av omfattande bombkampanjer eller ofarbara som följd av de tusentals minor som spridits över landet under de senaste tjugo åren och gjort Afghanistan till ett av världens mest minerade länder. En resa som före kriget tog omkring 45 minuter med bil, tar idag drygt fyra timmar beroende på mineringar, bombkratrar och raserade broar (*Tempus* 38/01: 19; Magnus & Naby 1998: 65). De flesta större städer, däribland Kabul som fram till kriget 1992 klarat sig relativt oskadd, är lagda i ruiner och de afghanska industrierna existerar överhuvudtaget inte längre. Investerare och tekniska framsteg har effektivt hindrats av de långvariga striderna. En stor del av befolkningen befinner sig på flykt undan kriget, antingen i läger i något av grannländerna eller inom Afghanistan, varav endast en bråkdel hitintills har vågat sig tillbaka för att hjälpa till med den försiktiga återuppbyggnad som trots allt planeras. För afghanerna har det långvariga kriget inneburit oerhörda lidanden. Svälten är omfattande och levnadsförhållandena usla, på landsbygden är tillgången på rent vatten såväl som elektricitet eller telefonförbindelser obefintliga. Molly More och Kamran Khan skriver i

The Washington Post att utvecklingen i Afghanistan tycks ha stått stilla sedan den brittiska invasionen på 1800-talet, då landet fortfarande levde kvar på medeltiden (*Tempus* 38/02: 19). Någon officiell statistik över Afghanistans demografiska utveckling finns inte som ett resultat av kriget, den enda officiella folkräkning som någonsin gjorts i landet härstammar från 1978 strax innan det kommunistiska maktövertagandet. Medellivslängden uppskattas dock ligga på omkring 46 år och vart fjärde barn beräknas dö av sjukdom före fem års ålder, vilket placerar Afghanistan i topp på listan över barndödlighet i Asien. Antalet familjer där mannen invalidiserats eller dödats uppgick 1998 till närmare 165 000 enligt Internationella Rödakorskommittén (Rashid 2000: 282). Avsaknaden av en internationellt accepterad afghansk regering har också inneburit att kontakterna med omvärlden stannat av och trots att landet officiellt är medlem i flertalet samarbetsorganisationer har Afghanistan inte deltagit i det aktiva arbetet på många år. Också den afghanska kulturen har blivit lidande, framför allt efter talibanregimens hårdföra styre under vilket musik och konst totalförbjöds eftersom det ansågs oförenligt med regimens strikta tolkning av islam (Ibid.: 18). Detta resulterade bland annat i en omtalad förstörelse av afghanska kulturskatter, exempelvis raseringen av Buddhastatyerna i Bamiyandalen.

Vid studiet av den afghanska historien framträder vissa mönster ganska tydligt vilka vederlägger tolkningen av situationen i Afghanistan som ett hobbessianskt anarkitillstånd. Landet har genom historien präglats av stridigheter mellan olika grupperingar och osäkerhet samt laglöshet har hela tiden varit framträdande drag i livet utanför städerna, där centralmakten aldrig fått något riktigt fäste och lokala ledare kunnat styra godtyckligt. De perioder av stabilitet som Afghanistan trots allt upplevt har infallit då regeringen i Kabul varit stark och centraliserad samt därigenom kunnat erbjuda människorna trygghet. Tillståndet som dagens Afghanistan befinner sig i följer samma mönster och kan inte beskrivas på annat sätt än som fullständig anarki. Kabul undantaget är landet uppdelat mellan rivaliserande, tungt beväpnade grupper vilka på intet sätt accepterar interimregeringens krav på demilitarisering och väpnade konflikter är förekommer fortfarande. Talibanregimens fall har inneburit att kriminaliteten, liksom otryggheten för såväl afghanerna som utländska sändebud, ökat. Med dessa fakta i åtanke framstår likheterna mellan situationen i Afghanistan och det tillstånd som den hobbessianska teorin presenterar tydligt. Också de följer av ett anarkiskt naturtillstånd som Hobbes pekar på, framgår tydligt i Afghanistan med en raserad industri, förstört kulturliv och svåra levnadsvillkor för människorna.

6. PLURALITETSPROBLEMET I AFGHANISTAN

I quickly learned that, of all the subjects in the world, there were only two on which the Afghans were united. One was the necessity of repelling the Soviet invasion. The other was the power of Allah. Beyond that, there was little agreement, even as to *how* the Soviets might be opposed, or *how* much Allah should be allowed to reclaim sovereignty over the lives of the people (Rather i Magnus & Naby 1998: xi).

I kapitel 3 presenterades två moderna liberaldemokratiska politiska teorier vilka adresserade frågan om stabilitet och demokrati, i synnerhet i samhällen splittrade mellan olika etniska och religiösa tillhörigheter. Dessa ansågs vara relevanta för demokratibygandet i Afghanistan eftersom landet länge har haft problem att på ett fredligt sätt få de olika grupperingarna att samarbeta. Följande kapitel syftar till att mer konkret visa på de problematiska förhållanden enligt den teoretiska modellens fält 2:A och 3:A. Därutöver visar kapitlet hur splittringarna hos den afghanska befolkningen är strukturerade, för att också knyta kapitlet till modellens 3:B.

6.1 Multietnicitet och religiös pluralitet

Citatet ovan, hämtat från förordet i Magnus & Nabys bok *Afghanistan – Mullah, Marx and Mujahid* (1998), är skrivet av TV-reportern Dan Rather. Texten beskriver hans intryck vid ett möte med afghanska Mujaheddin under sovjetinvasionens början och trots att detta var mer än tjugo år sedan, sammanfattar texten på ett träffande sätt den splittring som än idag är påtaglig hos människorna i Afghanistan. Med sitt centrala läge mitt i Asien fungerade landet under lång tid som en viktig knutpunkt i handeln samt för kontakterna mellan öst och väst. De stora sidenvägarna gick rakt genom den norra delen av Afghanistan och i söder fanns handelsvägarna till Indien. Afghanistan blev därigenom också ett eftertraktat erövringsobjekt för de stora imperier som dominerat Centralasien fram till Sovjetunionens sönderfall 1991. Redan på 500-talet f. Kr. uppgick Afghanistan i Akemenidernas rike, landet erövrades på 300-talet f. Kr. av Alexander den store och därefter följde flertalet persiska, mongoliska och hinduiska imperier tills riket det självständiga Afghanistan började ta form omkring mitten av 1700-talet (Forsberg et al. 1995: 34-67). Under 1800-talet stod kampen om Afghanistan mellan dåtidens två stormakter, Storbritannien och Ryssland, medan de mer aktuella konflikterna i landet på många sätt underblåsts av olika staters försök att öka sitt inflytande i hjärtat av Centralasien. Detta, tillsammans med de stora flyktingströmmarna från norr under tsarrysslands expansion, har gjort Afghanistan till ett multietniskt land, vars folkgrupper också utgör en majoritet i grannländerna (Magnus & Naby 1998: 8ff; Rashid 2002: 209).

Den afghanska nationen är i realiteten inte mer än en papperskonstruktion. Trots att namnet Afghanistan, om än motsägelsefullt, följer den centralasiatiska traditionen och kort och gott översätts med *afghanernas land* är landet utan överdrift multietniskt. Ordet afghan är i stället synonymt med en medlem av de pashtunska stammar som tidigt blev den ledande makten i denna del av Centralasien och lade grunden till det moderna Afghanistans grundande år 1747. Pashtunerna kom sedan att styra Afghanistan fram till störtandet av president Muhammed Daud år 1978 och det påföljande krigsutbrottet. Än idag är pashtunerna den dominerande etniska gruppen i landet och utgör omkring 40 % av befolkningen, uppdelad på ett stort antal, inbördes konkurrerande, klaner och stammar. Därefter följer tadjikerna med 20 % och utöver dessa finns en uppsjö av mindre folkgrupper, 20-talet olika, spridda över landet (*Världspolitikens dagsfrågor* 5/01: 7f; Magnus & Naby 1998: 10). Det numerära styrkeförhållandet är därmed mycket ojämnt fördelat mellan de etniska grupperna, som varierar i storlek från 10 000 upp till flera miljoner. De ansträngda förhållandena mellan Afghanistans många etniska grupper har flertalet orsaker. En är den långa pashtunska maktdominansen och det medföljande förtrycket av minoriteterna vilka motvilligt inkorporerades i landet, under 1800-talet förflyttades exempelvis etniska pashtuner till de bördiga norra regionerna för att blandas upp med minoritetsfolken (Rashid 2000: 31). En annan orsak är faktumet att folkgrupperna i Centralasien skiljs åt av gränser som, utan hänsyn till traditionella stamområden, drogs upp av dåtidens stormakter Ryssland och Storbritannien. Detta har dels inneburit att Afghanistans olika landsändar ständigt strävat bort från huvudstaden Kabul och dels att de omkringliggande staterna allt som oftast blandat sig i landets interna angelägenheter.

Med Afghanistans etniska pluralism följer också uppdelningar även i andra avseenden. Framförallt är den språkliga variationen stor och denna följer i mångt och mycket samma mönster som etniciteten. Det uppskattas att mellan 20-30 språk eller dialekter används i landet, men de flesta afghaner behärskar något av de två officiella språken, det östiranska pashtu och den afghanska varianten av persiska, dari (Magnus & Naby 1998: 17; Forsberg et al. 1995: 19). De kulturella skillnaderna mellan landets etniska grupper är även de betydande. På grund av topografän, med stora bergsområden och djupa dalar, har landets folkgrupper levt relativt åtskilda i etniskt homogena områden och de kulturella särdragen har därmed bevarats intakta. I *Afghanistan förr och nu* (1995) beskrivs landet som bestående av ett antal mikromiljöer med stor kulturell variationsrikedom och där den etniska tillhörigheten är mycket betydelsefull (Forsberg et al. 1995: 185).

Utöver de lättidentifierade etniska och språkliga uppdelningarna finns det även andra, mer komplexa splittringstendenser. Förhållandet inom de etniska grupperna har inte alltid varit obekymrat, framförallt gäller detta den stora pashtunska folkgruppen vars uppdelning på klaner och stammar historiskt sett varit en källa till konflikt. Även inom de etniska minoriteterna har relationerna stundtals varit ansträngda då flyktingar från de omkringliggande staterna blandades med infödda afghaner (Magnus & Naby 1998: 10). Det långvariga kriget har också inneburit att gemenskapen mellan befolkningen i många fall inskränkts till att endast omfatta den egna byn, staden eller regionen, alternativt att människor identifierar sig med individuella krigsherrars milis (Rashid 2000: 283).

Trots den multietnicitet som präglar Afghanistan och de ytterligare splittringar som många års krig medfört, har det ändå i religionen alltid funnits en stark sammanhållande kraft. Islam har framgångsrikt använts av de afghanska ledarna för att mobilisera en känsla av samhörighet över de etniska och språkliga barriärerna, framför allt i tider då landet utsatts för främmande invasionsstyrkor (Rashid 2000: 118). Afghanistan räknas idag till ett av världens mest enhetligt muslimska länder där så många som 99 % av befolkningen bekänner sig till Islam, med en mycket liten hinduisk, judisk och sikhisk minoritet (Magnus & Naby 1998: 70). Religionen har genom historien bidragit till att utforma den afghanska statens institutioner och funktioner, bland annat i den lokala administrationen vilken till stor del sköttes av mullorna, samt i sharialagstiftningen och de islamska domstolarna (Rashid 2000: 120). För att återigen ena den splittrade afghanska befolkningen är det därför naturligt att religionen tillåtas spela en viktig roll i landets nya styrelsesätt, eftersom ”fred i ett enat Afghanistan endast kan grundas på Islam, och anledningen är att det helt enkelt inte finns någon konkurrerande ideologi” (Forsberg et al. 1995: 226). Det finns dock även inom den till synes enhetliga religionen vissa konkurrerande inriktningar. Den största delen av afghanerna är sunnimuslimer, men det finns även en betydande (omkring 15 %) shiitisk minoritet vilken till stor del utgörs av de etniska hazarerna. Också i fråga om tolkningen av den sunnitiska inriktningen skiljer sig afghanerna åt. En stor religiös mångfald, från traditionella muslimer till fundamentalistiska, västfientliga islamister (se nedan i avsnitt 6.2) har stundtals bidragit till att försvåra och fördjupa konflikten i landet. Under den talibanska eran i Afghanistan väckte rörelsens strikta tolkning av den muslimska deobandiskolan, tillsammans med förföljelserna av oliktankande och exporten av muslimsk fundamentalism, starkt motstånd såväl nationellt som internationellt, något som var en stor bidragande orsak till regimens kollaps i slutet av 2001 (Rashid 2002: 210f).

Fortfarande finns dock vissa radikala islamistiska grupper kvar i maktkampen om Afghanistan såväl som milisstyrkor vilka var allierade till talibanregimen före dennas fall. Dessa rörelser betraktar därför den amerikanska inblandningen i landet med stor skepsis.

6.2 Oförenliga ideologier

Det afghanska partisystemet började på allvar växa fram under 1970-talets sista år, då motsättningarna mellan islam och den alltmer framträdande marxismen blev allt tydligare (Hiro 1994: 233). De två första islamska partierna som bildades var det extrema *Hizb-e Islami*, vars grundare Gulbuddin Hekmatyar hålls ansvarig för ödeläggelsen av Kabul under 1992, och det mer moderata *Jamaat-e Islami* som utgjort Afghanistans exilregering under den talibanska eran. De nybildade partiernas uppbyggnad följde den traditionella afghanska stamstrukturen och styrdes autokratiskt, med en stark ledare som fick förtroendet på andra sätt än genom val (Magnus & Naby 1998: 150). Emellertid växte antalet partier snabbt i och med den sovjetiska ockupationen och år 1979 hade ytterligare fyra sunnitiska partier grundats i gränsområdet till Pakistan. Dessa partier hade alla en egen uppfattning om hur landet och religionen skulle skötas efter segern mot Sovjetunionen, den gemensamma faktorn var endast panislamismen och anti-marxismen (Hiro 1994: 242f). Antalet partier fortsatte att öka i och med motståndskampens tilltagande och en klar uppdelning mellan dem kunde spåras. Partierna delades upp i rojalister, vilka dominerades av pashtuner och hade en traditionell muslimsk åskådning; moderata och extrema sunnitiska islamister; shiitiska partier som framförallt uppstod i centralregionen Hazarajat och turkisk-baserade (uzbekiska samt turkmenska) partier från den norra delen av landet. Utöver dessa fanns också ett brett spektra av regionala och lokala småpartier, vilka främst uppstod inom den dominerade pashtunska gruppen (Magnus & Naby 1998: 151f). Många av partierna liksom dess grundare finns kvar idag och spelar en nyckelroll vid förhandlingarna om utformningen av den nya afghanska staten.

I sin egenskap av islamska partier var de flesta av dessa, med undantag för vissa shiitiska organisationer, öppna för alla människor oavsett etnisk tillhörighet men kom snart att delas in i regionalt eller etniskt exklusiva grupper. Detta berodde framförallt på att partierna var intimt sammankopplade med det beväpnade motståndet mot Sovjetunionen och därmed var beroende av ett starkt stöd från lokalbefolkningen. I det etniskt splittrade Afghanistan var och är tilliten alltjämt dålig över de etniska klyftorna vilket innebar att förtroende knappast kunde skapas utanför byn, stammen eller den etniska gruppen (Magnus & Naby 1998: 140).

Ytterligare en följd av partiernas koppling till specifika Mujaheddingrupper blev att militära ledare, kommandanter, fick ett stort inflytande både över partiets utformning och i administrationen av de erövrade områdena. Denna militarisering innebär vidare att kommandanterna idag inte frivilligt släpper ifrån sig makten till en centralregering eller demokratiska institutioner (Magnus & Naby 1998: 152f).

6.3 Splittring och samarbete

Som ovan visats har det starkt splittrade Afghanistanens historia utmärkts av konflikter mellan de olika språkliga, religiösa och etniska grupperna. Till och med relationerna inom den stora pashtunska befolkningsgruppen har ofta präglats av stridigheter mellan rivaliserande klaner och stammar (Forsberg et al. 1995: 186). I och med Sovjetockupationen lyckades dock skilda religiösa åskådningar och etniska motsättningar överbryggas under en gemensam målsättning: islam, om än i skilda former, och afghansk nationalism blev de sammanhållande faktorerna. Under pågående krig samlades också de ledande kommandanterna ett flertal gånger till konferenser, det så kallade *All-Commanders Council*, för att bland annat koordinera kommande offensiver. Den territoriella uppdelning som idag råder i Afghanistan kan, tillsammans med svårigheter att ena krigsherrarna under en centralregering, till en viss del förklaras av deras stora antal. Så många som 1200 lokala och regionala befälhavare samlades i juli 1987 till möte i staden Ghor. Dessutom kunde en viss splittring också skönjas mellan de politiska och militära ledarna, något som idag kan bidra till att försvåra regeringens kontroll över lokala miliser (Magnus & Naby 1998: 153).

Redan innan den sovjetiskt tillsatta Najibullah-regimen slutligen störtades började motsättningar inom Mujaheddinrörelsen ge sig till känna och försämma relationerna mellan de olika grupperna. Så tidigt som i mars 1989 förekom väpnade sammanstötningar mellan de två huvudrivalerna Hekmatyar och Jamaat-e Islamis främste kommandant Ahmed Shah Massoud (Hiro 1994: 255). Till viss del hade detta sin grund i konkurrensen om det omfattande militära och ekonomiska bistånd som omvärlden, däribland USA, Iran och Pakistan, bidrog med till stöd för kampen mot Sovjet. Framförallt grundades dock motsättningarna på djupgående etniska och religiösa/ideologiska splittringar. När så den gemensamma fienden försvann under 1992 togs också kittet som höll dessa grupper samman slutgiltigt bort och det visade sig fullständigt omöjligt att omvandla den militära alliansen till ett civilt samarbete (Hiro 1994: 253). Den interimregering som tillträdde samma år skulle enligt överenskommelsen ha ett presidentskap som altemnerade mellan ledarna för de större

partierna. Misstänksamhet och makthunger satte dock stopp för alla fredsplaner. De etniska minoriteterna var dock mycket tveksamma till att lämna ifrån sig makten till pashtunerna som styrts i Kabul sedan 1747. Detta resulterade i att Burhanuddin Rabbani, etnisk tadjik och ledare för Jamaat-i Islami, vägrade lämna presidentposten efter utgången av tvåmånadersmandatet och inbördeskriget var därmed ett faktum. Pashtunerna fruktade en rent tadjikisk regering och allierade sig med andra etniska grupper, däribland uzbeker samt hazarer (Magnus & Naby 1998: 164). När inbördeskriget tog en ny vändning i och med talibanrörelsens födelse återgick dock konflikten, med vissa undantag, till att följa den klassiska nord-syd sprickan mellan pashtuner och icke-pashtuner. Dock har, till synes oöverkomligt djupa, etniska, religiösa och även personliga klyftor genom hela det afghanska inbördeskriget gång på gång visat sig kunna överbryggas med hjälp av mutor. Ett faktum som gjort allianserna många och osäkra samt bristen på förtroende mellan såväl politiska som militära ledare stor.

Att hitta empiriska bevis på Afghanistans pluralitetsproblem är inte någon större utmaning, landet ligger mitt i Centralasien omgivet av skilda etniska och religiösa grupper, vilka möts i det lapptäcke av folk som utgör Afghanistan. Detta har, inte särskilt överraskande, skapat stora problem rakt igenom den afghanska historien då regeringarna i Kabul inte kunnat bemästra motsättningarna mellan folk, stammar och klaner. Integrationen och sammansmältningen till en afghansk nation har också stoppats upp av den oländiga geografin, vilket effektivt hållit etniska grupper fysiskt åtskilda. De väpnade konflikterna mellan Afghanistans olika grupperingar har, i brist på en fungerande lösning, fortsatt att skörda offer och ett samarbete mellan de militära och politiska ledarna blir därmed mycket svårt att åstadkomma, speciellt om inte hänsyn tas till de etniska minoriteternas ställning. Problemet späs dock på i och med det faktum att splittringarna i Afghanistan, efter många års krig också går rakt igenom den gamla stamstrukturen och många människor istället får sin identitet som medlemmar av en lokal milisstyrka. Det afghanska multipartisystemet speglar de religiösa och politiska oliktankande som finns även inom de etniska och religiösa grupperna, vilket försvårar möjligheterna till en allmänt accepterad statsform även om det kan ses som en fördel att valfriheten inom det politiska området är stor. Landets tradition av löst sammanhållna allianser, såväl på det politiska som på det militära området gör dock en bedömning av morgondagens politiska spektra mycket osäker, personliga kontakter och möjliga ekonomiska vinster avgör till stor del hur samarbetet mellan grupperingarna kommer att se ut.

7. MOT EN AFGHANSK SAMARBETESDEMOKRATI

I detta kapitel kommer uppsatsen att visa på hur utvecklingen mot en afghansk demokrati idag ter sig samt åt vilket håll Afghanistan statsbyggande strävar. Eftersom ovanstående kapitel visat på nödvändigheten, för pluralistiska samhällen som Afghanistan, att struktureras på ett sätt som skyddar minoritetsgruppernas rättigheter kommer följande kapitel också att peka på de grunder som en samarbetsdemokrati, enligt ovan, bör bygga på samt hur utvecklingen i denna riktning verkar te sig. Detta syftar till att ytterligare fylla på med empiriska fakta, enligt den teoretiska modellens 2:B och 3:B.

Under slutet av november 2001 samlades, på FN: s initiativ, flera betydande afghanska grupperingar i Bonn med syftet att dra upp riktlinjer för Afghanistans framtid. På dagordningen stod framförallt inrättandet av en ny demokratisk regering i det krigshärjade landet, en regering som enligt FN: s krav skulle vara multietnisk, representativ och ha bred bas (*Tempus* 47/01: 14). Alla större fraktioner hade inbjudits att medverka vid förhandlingarna som samlade fyra omfattande intressen. Flest deltagare tillhörde den anti-talibanska Norra Alliansen, en koalition av flertalet etniska grupper med en övervägande majoritet tadjiker i ledningen. Därutöver fanns också ett antal representanter för ex-kungen Zahir Shah och två exilafghanska intressegrupper; en baserad i Pakistan och övervägande pashtunsk samt en Iranstödd, Cypernbaserad grupp (Internet 3). Trots denna till synes breda uppslutning var dock flertalet minoritetsfolk inte alls representerade. Dessutom betraktade flertalet politiska ledare processen med misstänksamhet, den före detta presidenten Rabbani deltog inte alls utan försökte istället fördröja processen från Kabul, som den Norra Alliansen intagit ett par veckor tidigare. Inte heller krigsherren Rashid Dostum, ledare för den fruktade uzbekmilisen, närvarade vid mötet i Bonn och flertalet mindre kommandanter föredrog, i likhet med Dostum, att istället säkra sin makt på hemmaplan (*Tempus* 48/01: 15). Samtalen förflöt dock inte utan problem, den Norra Alliansen vägrade spela en underordnad roll i styret av landet samtidigt som den pashtunska majoriteten, med stöd från framförallt Pakistan, krävde en dominerande ställning.

Efter långdragna förhandlingar kunde dock grupperingarna, om än motvilligt, enas om en plan för hur styret av landet temporärt ska ordnas. En interimregering inrättades för att styra Afghanistan fram till juni månad år 2002. Samtidigt inrättades också av FN en oberoende kommission vilken har till uppgift att sammankalla det traditionella afghanska stamrådet,

Loya jirga. Detta råd kommer att välja en övergångsregering för 18 månader från och med juni till dess allmänna val äger rum under 2004 (*Tempus* 7/02: 21). Rådet ska utses med FN:s hjälp och vara representativt för hela den afghanska befolkningen. Platser finns exempelvis vigda för kvinnor och medlemmar av de afghanska nomadstammarna (UN 2002: 2).

Förutom de rent praktiska problemen med ekonomi och kontroll över territoriet, står interimregeringen även inför stora nationella legitimitetsproblem. Regeringen leds av pashtunen Hamid Karzai men domineras av tadjjikiska ministrar från den Norra Alliansen, vilket fått många människor att reagera. Precis som 1992 oroas många av minoriteternas stora inflytande i regeringen och anser att Karzai överskuggas av den Norra Alliansens representanter (*Tempus* 7/02: 22; UN 2002: 2f). I den sittande regeringen ingår också en rad exilafghaner, vilka bemöts med misstänksamhet från många människor och, enligt uppgift motarbetas av ministrar utsedda av den Norra Alliansen. Dessa tenderar att göra partipolitiska eller religiösa prioriteringar vid tillsättningen av offentliga jobb, vilka går till lojala krigsherrar eller kända islamister utan egentliga kvalifikationer (*Tempus* 11/02: 15). Den inre splittringen ökar också i och med att valet av en ny övergångsregering närmar sig, trots försäkran om lojalitet till regeringen Karzai från de tadjjikiska ministrarna, beräknas många istället stödja den förre presidenten Rabbani vid den kommande Loya jirga. Rabbani har dessutom etablerat ett nytt politiskt parti, med starkt stöd från radikala islamister och motståndare till regeringen Karzai och Zahir Shah. Varningar har också utfärdats för att lokala krigsherrar med våld kommer att försöka störa den demokratiska processen. Dylika antydningar föranledde exempelvis ett amerikanskt raketanfall mot milisledaren Hekmatyars bas nära Kabul i maj 2002. Hekmatyar ska ha planerat attacker på amerikanska soldater samt att med vapenmakt störta regeringen Karzai (*Tempus* 15/02: 22; Internet 6). Hot om bojkott av Loya jirga har uttalats av pashtunska stamledare i de södra regionerna dels eftersom de anser att antalet mandat inte är rättvist fördelade. Dels eftersom frågan om vem som ska ha vetorätt vid utpekandet av deltagare, en uppgift som traditionellt tillföll kungen, inte än är löst (Internet 4).

Den nya afghanska regimen befinner sig än så länge endast i fosterstadiet och sannolikt kommer det att dröja mycket länge innan en verkligt fungerande centralmakt kan byggas upp. Exakt hur landet kommer att styras efter det att fria, demokratiska val har hållits är ännu inte klarlagt. Den relativt demokratiska författningen från 1964 har delvis antagits och övergångsregeringen som utses av Loya jirga kommer under sin regeringstid att utarbeta

förslag på en ny afghansk författning (UN 2002: 2, 6). Många frågor kvarstår dock. Det är ännu inte klart om nästa statsöverhuvud blir en kung, president eller premiärminister. Inte heller hur valen kommer att gå till eller hur mandatet skall fördelas mellan Afghanistans etniska grupper. Ytterligare en fråga som måste lösas är hur maktfördelningen mellan Kabul och de 32 provinshuvudstäderna ska komma att se ut, något som är en mycket viktig fråga med tanke på de lokala ledarnas ökade makt efter talibanregimens fall (Internet 5). Det enda som står klart är den oenighet som utformningen av ett framtida styre föder samt den intensiva maktkampen mellan de olika ledarna inom landet som fortfarande pågår utan tecken på avmattning.

8. AVSLUTNING – AFGHANISTANS POLITISKA FRAMTID

Tabell 8: 2 De tre teoriernas empiriska motsvarighet .

	A. Problem	B. Förutsättningar	C. Lösning
1. Hobbes	Centralregeringen kontrollerar inte provinserna, vilket öppnar för lokala krigsherrar att styra godtyckligt och skapar anarki. Inget fungerande rättssystem. Ständiga konflikter mellan beväpnade grupper - en kalashnikovkultur. Bristande legitimitet för regeringen.	Fred och stabilitet är en förutsättning för att människorna ska kunna säkra sin överlevnad. Förmåga till fredsskapande och återuppbyggnad ger allmänt stöd och är det primära efter 23 års krig.	Historiska erfarenheter visar att fred och säkerhet i Afghanistan endast har skapats genom en stark centralmakt. Talibanregimen fick stort folkligt stöd för denna förmåga, så också Zahir Shah.
2. Rawls	Afghanistan präglas av många olika religiösa/ideologiska uppfattningar om statens styre. Detta syns bl.a. i multipartisystemet och är en orsak till svårigheten att skapa fred. Dessutom stora kulturella skillnader mellan folk, klaner och stammar med egna regelsystem.	Ett samhälle av medborgare som strävar efter rättvisa och jämlikhet. Detta är sannolikt inte de huvudsakliga strävandena hos den afghanska befolkningen.	Allmän enighet om specifika, grundläggande principer för samhällets utformning. Inte möjligt i dagens Afghanistan.
3. Lijphart	Många etniska grupper, splittring mellan dels minoriteterna och den pashtunska majoriteten. Dels inom minoritetsgrupperna och mellan pashtunska klaner. Kriget har ytterligare komplicerat splittringen. Rädslan för majoritetsförtryck leder till svåra konflikter.	Viljan och möjligheten till samarbete måste finnas. Vissa gynnsamma faktorer ex. segmentsstrukturen. Dessa finns idag inte i Afghanistan.	Samarbetesdemokrati med vetorätt, proportionalitet och ett visst självstyre ger minoriteterna inflytande. Bristen på gynnsamma faktorer försvårar kraftigt införandet av detta.

Dagens Afghanistan lider av två huvudsakliga problem vilka båda är bidragande orsaker till att landets situation idag ser ut som den gör. För det första leder avsaknaden av en stark centralmakt, med kontroll över regionerna, till att människorna inte kan lita på någon annan för beskydd än sig själva. Rivalitet om makt och knappa resurser har lett till folkets sammanslutande i beväpnade grupper, mellan vilka blodiga strider regelbundet utkämpas. För det andra är splittringen i åtskilliga ideologiska, etniska, geografiska och religiösa grupperingar orsak dels till flertalet konflikters utbrott, dels till svårigheten att lösa konflikterna. Den personliga rivaliteten och misstänksamheten mellan grupperingarnas

politiska respektive religiösa ledare, försvårar ytterligare samarbetet dem emellan. Redan 1991 gjordes, med FN:s hjälp, ett försök att inrätta en representativ interimregering för att få slut på stridigheterna, något som kapitalt misslyckades på grund av ovan nämnda orsaker. De problem som presenteras i tabellens 1:A, 2:A och 3:A är därmed ett faktum.

Att situationen i Afghanistan bör beskrivas som ett hobbesianskt naturtillstånd av anarki framgår tydligt. Det mest framträdande draget, ett *allas krig mot alla* pågår utan tvekan i landet, och har så också gjort med jämna mellanrum genom historien, då centralregeringen i Kabul misslyckats med att kontrollera de skilda miliser, klaner och stammar som befolkningen tillhör. För närvarande råder ett konstlat lugn i Kabul, tack vare den internationella fredsstyrkan som befinner sig där, men utanför stadsgränserna är osäkerheten påtaglig. Lokala krigsherrar bekämpar varandra och rövarband trakasserar, rånar eller mördar förbipasserande. För befolkningen är livet i Afghanistan otvivelaktigt fruktansvärt och skulle, med Hobbes ord, kunna beskrivas som kort, fattigt och farligt. De sönderslagna industrierna, den förlorade kulturen samt isoleringen från omvärlden under krigsåren ger ytterligare likheter med Hobbes naturtillstånd. Med detta i åtanke ter sig den första hobbesianska naturlagen, att människor framförallt strävar efter fred och trygghet, självklar. Eftersom problemet i tabellens 1:A liksom förutsättningarna i 1:B därmed är ett faktum i Afghanistan blir också de hobbesianska lösningen i 1:C adekvat. Afghanistan behöver en stark centralmakt som kan ge folket fred och trygghet, en förutsättning för att anarkin skall upphävas och en återuppbyggnad av landet bli möjlig.

Pluralitetsproblemet, som de facto existerar i Afghanistan, medför att varje försök till demokrati måste ordnas på ett sätt som tar hänsyn till de olika uppfattningarna om hur samhället bör organiseras samt effektivt motverkar faran för majoritetsförtryck. Det uppstår dock vissa problem om en demokrati enligt ovan ska implementeras i ett land som kännetecknas av ett hobbesianskt anarkitillstånd. Rawls adresserar mycket riktigt svårigheten med olika ideologiska eller religiösa uppfattningar, dock är hans svar på problemet inte aktuellt för dagens Afghanistan eftersom de grundläggande utgångspunkterna i tabellens 2:B inte existerar i landet idag. Afghanistan utgörs inte av ett demokratiskt samhälle där medborgare genom förnuftiga resonemang sluter sig till olika doktriner och har rättvisa respektive jämlikhet som högsta mål. För det första är Afghanistan inte en demokrati, och har aldrig heller så varit. De religiösa och ideologiska splittringarna kan därför inte vara resultatet av ett rawlsianskt resonemang under fria institutioner. Därmed bör de olika förhållningssätten

inte heller vara förnuftiga, snarare oförnuftiga och därmed, enligt Rawls istället nödvändiga att undertrycka i en demokrati. För det andra uppkommer ett samhälle först då människor sluter sig samman i en överenskommelse enligt de hobbesianska naturlagarna, utan denna befinner sig människan kvar i naturtillståndets anarki. Orsaken till den afghanska interimregeringens svåra legitimitetsproblem kan vara att en dylik överenskommelse ännu inte skett i Afghanistan. För det tredje utgör människornas strävan mot att ordna samhället så jämlikt och rättvist som möjligt en viktig del av Rawls resonemang. Problemet med detta är dels att rättvisebegreppet över huvud taget inte existerar utan en stark lagstiftande och bestraffande statsmakt, vilket idag inte förekommer i Afghanistan. Dels att människorna i landet, då de befinner sig i ett hobbesianskt tillstånd av anarki, i enlighet med naturlagarna har fred och trygghet som det högsta målet. Dessutom är en liberalpolitisk rättviseuppfattning sannolikt inte det sätt på vilket ett afghanskt samhälle bäst bör ordnas, med tanke på islams starka ställning i landet. Lösningen i tabellens 2:C är till följd därav inte heller tillämpbar eftersom förutsättningarna för denna lösning inte existerar i Afghanistan.

Det problem som drabbar det lijphartianska förhållningssättet är att de gynnsamma förutsättningarna i tabellens 3:B, som starkt ökar möjligheterna för ett pluralistiskt land att klara av införandet av en samarbetsdemokrati, i dagens Afghanistan är bristfälliga. Den numerära styrkan mellan folkgrupperna är ojämn, då pashtunerna utgör så mycket som 40 % av Afghanistans befolkning och vissa etniska grupper endast uppgår till ett tiotusental människor. Strukturen på pluraliteten följer inte något enkelt mönster eftersom splittringen är såväl vertikal som horisontell och de många åren av krig har raserat den tidigare så viktiga pashtunska stamstrukturen. Detta gör att det i Afghanistan idag finns en uppsjö av olika grupperingar, ofta med till synes oförenliga ståndpunkter vilka inte enbart grundas på etnicitet eller religion utan på geografiskt läge, personliga kontakter och ekonomiska band. Det finns visserligen ett multipartisystem i Afghanistan, dock följer inte partierna alltid de etniska gränserna utan korresponderar mer till de ideologiska skillnaderna i landet, något som istället ytterligare kan öka klyftorna hos befolkningen. Partibildningarna är inte heller stabila, då det genom historien har visat sig att koalitioner kan ingås och upplösas över en natt. Slutligen är elitens samarbetsförmåga av yttersta vikt för att stabiliteten ska bibehållas i en samarbetsdemokrati. I Afghanistan är dock relationerna mellan de militära och politiska ledarna problematisk, mycket som en följd av de många allianser som bildats och lösts upp under krigsåren, vilket visades redan i och med 1992 års misslyckade samarbetsförsök. Med dessa förutsättningar i åtanke verkar ett bestående samarbete enligt tabellens 3:C, endast

svårligen kunna komma till stånd i nuläget. Den nuvarande interimregeringen är redan splittrad och medlemmarna har stora brister i sitt förtroende för varandra. Federalism är inte heller önskvärt i Afghanistan, då centralregeringen därmed tappar i inflytande över regionerna vilket eftersätter regeringens beskyddande uppgifter. Risken finns att den afghanska befolkningen då, som nu, utelämnas åt individuella krigsherrar eller guvernörer. Dessutom är det viktigt att Afghanistan, med sina starka etniska band till grannländerna hålls samman som stat. En utbredd regionalt självstyre skulle idag kunna innebära ytterligare nationell splittring då de etniska grupperna på olika sidor gränserna närmar sig varandra och skulle i förlängningen kunna leda till att Afghanistan blir föremål för en form av polsk delning.

Ovanstående resonemang leder fram till slutsatsen att förutsättningarna i tabellens 1:B är de enda som idag finns i Afghanistan och därför är också Hobbes lösning på anarkiproblemet (1:C) den enda som är tillämpbar på landets nuvarande situation. Detta utesluter naturligtvis inte att demokrati i framtiden kan införas, men det är däremot av yttersta vikt att de gynnsamma förutsättningarna då finns om inte stabiliteten i landet ska försämrats. Om den inledda processen mot en afghansk demokrati fortgår, utan hänsyn till att de verkliga premisserna inte sammanfaller med de i tabellens 2:B och 3:B, är risken stor att sönderfallet från 1992 upprepas och inbördeskriget fortsätter. Det är nödvändigt att Afghanistan först och främst avlägsnar sig ifrån det hobbessianska naturtillståndet, något som, enligt historiska erfarenheter, är möjligt genom införandet av ett starkt, absolut styre i Kabul. Detta har tidigare accepterats av den afghanska befolkningen som ett *modus vivendi* och skulle sedermera kunna leda till att förutsättningarna för demokrati växer fram i det afghanska samhället. Först när detta skett kan det afghanska folket enas om principer för landets styre som i 2:C och med gott resultat införa en lijphartiansk samarbetsdemokrati enligt 3:C.

Vägen till en afghansk demokrati går således över en period med ett starkt, absolut och centraliserat styre. Detta var också ett faktum i Afghanistan innan den amerikanska offensiven störtade talibanregimen och återigen placerade landet i ruta 1:A. Det kan tyckas märkligt att det land som, enligt denna uppsats, ytterligare distanserade Afghanistan från demokratin, idag är den ivrigaste förespråkaren för ett sådant styre i landet. Kanske borde mer hänsyn ha tagits till talibanernas förmåga att förändra det politiska läget i Afghanistan innan regimen avfärdades som icke önskvärd på grund av dess värderingar.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Litteratur:

Buzan, Barry (1991): *People, states and fear – an agenda for international security studies in the post-cold war era*. 2nd edition, London: Harvester Wheatsheaf.

Davidsson, Anders & Hjukström, Peter (red.) (1999): *Afghanistan, biståndet och talibanerna – utmaningar inför 2000-talet*. Stockholm: Svenska Afghanistankommittén.

Forsberg, Fänge & Hjukström (red.) (1995): *Afghanistan förr och nu – en handbok*. Stockholm: Svenska Afghanistankommittén.

Hiro, Dilip (1994): *Between Marx and Muhammad – The Changing Face of Central Asia*. London: HarperCollins Publishers.

Hjelmgren, Nina (1999): *Afghanistan, Inga problem! – en berättelse om en ganska känd befälhavare*. Knivsta: Cisco vision.

Hobbes, Thomas (1997): *Leviathan*. 1st edition, New York: Norton

Lijphart, Arend (1977): *Democracy in Plural Societies – A Comparative Exploration*. London: Yale University Press.

Magnus, Ralph H & Naby, Eden (1998): *Afghanistan – Mullha, Marx and Mujahid*. Boulder, Colorado: Westview Press.

Malnes, Raino & Midgaard, Knut (1994): *De politiska idéernas historia*. Lund: Studentlitteratur.

Mill, John Stuart (1991a): *Considerations on Representative Government*. New York: Prometheus Books.

Mill, John Stuart (1991b): *On Liberty and other essays*. Oxford: Oxford University Press.

Rashid, Ahmed (2000): *Talibanerna – Islam, oljan och det nya maktspelet I Centralasien*. Stockholm: Svenska Afghaniistankommittén.

Rashid, Ahmed (2002): *Jihad – The rise of militant Islam in central Asia*. London: Yale University Press.

Rawls, John (1993): *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.

United Nations General Assembly and Security Council Resolution A/56/875-S/2002/278. *The situation in Afghanistan and its implications for international peace and security – report of the Secretary General*. United Nations 2002-03-18.

Österud, Öyvind (1997): *Statsvetenskap – Introduktion i politisk analys*. Andra utgåvan, Stockholm: Scandinavian University Press.

Tidningar och tidskrifter:

Bearak, Barry: ”Lejonet’ håller stånd mot talibanerna”. *Tempus* 46/1999 (20:e årgången).

Burns, John F: ”Striden om Afghanistan är inte över” (New York Times). *Tempus* 47/2001 (22:a årgången).

Constable, Pamela: ”Afghanistan pendlar mellan hopp och förtvivlan” (International Herald Tribune). *Tempus* 15/2002 (23:e årgången).

Constable, Pamela: ”Exilafghaner hjälper till med återuppbyggnaden” (The Washington Post). *Tempus* 11/2002 (23:e årgången).

Dinmore, Guy: ”Ex-kungen är favoritkandidat” (Financial Times). *Tempus* 7/2002 (23:e årgången).

Erlanger, Steven: ”Afghanistans fraktioner tar första steget mot en ny regim” (International Herald Tribune). *Tempus* 49/2001 (22:a årgången).

Filkins, Dexter: "Karisma och pengar är Karzais viktigaste redskap" (New York Times). *Tempus* 14/2002 (23:e årgången).

Gardell, Carl Johan: "Afghanistan och talibanerna". *Världspolitikens Dagsfrågor* 5/2001.

Moore, Molly & Kahn, Kamran: "Afghanistan som krigsskådeplats är en mardröm" (The Washington Post). *Tempus* 38/2001 (22:a årgången).

Rosenbach, Marcel: "Det andra kriget i Afghanistan" (Der Spiegel). *Tempus* 48/2001 (22:a årgången).

Internetkällor:

Internet 1: <http://www.totalforsvaret.se/telegraf/karta/karta.htm> Konflikter och katastrofer: Afghanistan. Totalförsvaret i samarbete med Utrikespolitiska institutet (2002-04-25).

Internet 2: <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=148&a=9908> *Våld och kaos präglar vardagen i Afghanistan*. Dagens Nyheter/Bengt Albons (2002-05-20).

Internet 3: <http://www.cnn.com/2001/WORLD/europe/11/28/ret.bonn.facts/index.html> *Afghan talks: Creating a post-Taliban Afghanistan*. CNN Fact Sheet (2002-05-13).

Internet 4: <http://www.csmonitor.com/2002/0506/p07s01-wosc.htm> *Afghan Council faces southern challenge*. The Christian Science Monitor/Ilene Prusher (2002-05-11).

Internet 5: <http://usinfo.state.gov/regional/nea/sasia/afghan/text/0509lj.htm> *Afghanistan's Loya Jirga, a Grand Assembly, Will Shape Future Government*. International Information Programs: US Department of State/Vicki Silverman (2002-05-14).

Internet 6: <http://sfgate.com/cgi-bin/article.cgi?file=/c/a/2002/05/10/MN191421.DTL> *CIA fires missile at Islamic leader in Afghanistan – Al Qaeda connection alleged*. San Francisco Chronicle/Walter Pinkus & Thomas E. Ricks (2002-05-13).